

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

**İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU
BAĞLAMINDA KAMU KÜLFETLERİ KARŞISINDA
EŞİTLİK İLKESİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Yasemin ALTUNYAY

İstanbul, 2025

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

**İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU
BAĞLAMINDA KAMU KÜLFETLERİ KARŞISINDA
EŞİTLİK İLKESİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Yasemin ALTUNYAY

Öğrenci No
2220036033

ORCID ID
0009-0004-7545-7571

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ebru KARAMAN

İstanbul, 2025

YEMİN METNİ

[Yüksek Lisans Tezi] olarak sunduğum “**İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesinin İncelenmesi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 10/06/2025

Yasemin ALTUNYAY

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

10/06/2025

Enstitümüz *Hukuk* Anabilim Dalı *Kamu Hukuku* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **2220036033** numaralı *Yasemin ALTUNYAY*’ın “*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “*İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 20/05/2025 tarih ve 2025/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında “*OYBİRLİĞİ*” ile “*KABUL*” kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Eb*** KA***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Eg*** FA***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Al*** Hu*** Cİ***
(Piri Reis Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Yasemin ALTUNYAY
Danışmanı : Prof. Dr. Ebru KARAMAN
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2025
Alanı : Kamu Hukuku
Anahtar Kelimeler : İdare hukuku, kusursuz sorumluluk, kamu külfetleri, eşitlik ilkesi.

ÖZ

İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU BAĞLAMINDA KAMU KÜLFETLERİ KARŞISINDA EŞİTLİK İLKESİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışma, idarenin kusursuz sorumluluğu ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin idare hukukundaki yeri ve önemi üzerinde yoğunlaşmaktadır. İdarenin sorumluluğu, yalnızca kusurlu eylemlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kamu hizmetlerinin ifası sırasında ortaya çıkan olağan dışı zararların tazmin edilmesini gerektiren bir sorumluluk türüdür. Bu bağlamda, kusursuz sorumluluk ilkesi, sosyal risk ve tehlike (risk) gibi alt başlıklar altında incelenmiş ve kamu yararına gerçekleştirilen faaliyetlerin sonucunda bazı bireylerin daha fazla zarar görmesi durumunda bu zararların toplum genelinde adil bir şekilde paylaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, bireylerin kamu hizmetlerinden kaynaklanan zararlarla ilgili adil bir tazminat mekanizması oluşturulmasını amaçlamakta ve toplumsal adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmada, idarenin sorumluluğunu etkileyen mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin davranışı ve üçüncü kişinin davranışı gibi faktörlerin etkisi de ele alınmış ve bu faktörlerin idarenin sorumluluğunu nasıl şekillendirdiği tartışılmıştır. Ayrıca, milletlerarası antlaşmalardan kaynaklanan zararların tazmini ve içtihatlar ışığında idarenin kusursuz sorumluluğu çerçevesinde ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, idarenin hukuka uygun faaliyetlerinden doğan zararların tazmin edilmesi ve toplumsal adaletin sağlanması açısından kusursuz sorumluluğun önemini vurgulamaktadır.

Name and Surname : Yasemin ALTUNYAY
Supervisor : Prof. Dr. Ebru KARAMAN
Degree and Date : Master's (Thesis), 2025
Major : Public Law
Keywords : Administrative law, strict liability, public burdens, principle of equality.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE PRINCIPLE OF EQUALITY IN THE FACE OF PUBLIC BURDENS IN THE CONTEXT OF THE FAULTLESS LIABILITY OF THE ADMINISTRATION

This study concentrates on the perfect liability of the administration and the place and importance of the principle of equality in the face of public burdens in administrative law. The responsibility of the administration is a type of responsibility that is not only limited to defective acts, but also requires compensation for extraordinary damages arising during the performance of public services. In this context, the principle of strict liability is analysed under sub-headings such as social risk and danger (risk), and it is emphasised that if some individuals suffer more damage as a result of the activities carried out in the public interest, these damages should be shared fairly throughout the society. The principle of equality in the face of public burdens aims to establish a fair compensation mechanism for the damages caused by public services and plays an important role in ensuring social justice. In the study, the effect of factors such as force majeure, unforeseen circumstances, the behaviour of the injured party and the behaviour of the third party, which affect the responsibility of the administration, are also discussed and how these factors shape the responsibility of the administration is discussed. In addition, the compensation of damages arising from international treaties and in the light of jurisprudence, it is stated that it should be handled within the framework of the perfect liability of the administration. In conclusion, this study emphasises the importance of strict liability in terms of compensating the damages arising from the lawful activities of the administration and ensuring social justice.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

KISALTMALAR iv

SÖZLÜK.....v

GİRİŞ1

1. İDARENİN SORUMLULUĞU

1.1. İdarenin Sorumluluğunun Türleri..... 4

1.1.1. İdarenin Özel Hukuk Sorumluluğu..... 4

1.1.2. İdarenin İdari Sorumluluğu..... 5

1.2. Kusurlu Sorumluluk..... 6

1.2.1. Kusur Kavramı..... 6

1.2.2. Ağır Kusur – Basit Kusur 7

1.2.3. Hizmet Kusuru- Kişisel Kusur..... 8

1.3. Kusursuz Sorumluluk..... 10

1.3.1. Risk Sorumluluğu 11

1.3.2. Risk İlkesi Kapsamında Sorumluluk Halleri 12

1.3.3. İdarenin Sorumluluğunu Azaltan Ya Da Ortadan Kaldıran Sebep ve
Haller 14

1.3.3.1. Mücbir Sebep..... 15

1.3.3.2. Beklenmeyen Hal..... 17

1.3.3.3. Zarar Görenin Davranışı 18

1.3.3.4. Üçüncü Kişinin Davranışı..... 20

1.4. İdarenin Sorumluluğunun Şartları 21

1.4.1. Fiil..... 22

1.4.2. Kusur..... 23

1.4.3.Zarar..... 24

1.4.4.Nedensellik Bağı..... 25

2. KAMU KÜLFETLERİ VE EŞİTLİK İLKESİ

2.1. Kamu Külfeti	27
2.1.1. Tanımı.....	28
2.1.2. Tarihi Gelişimi.....	28
2.1.3. Hukuki Niteliği	30
2.2. Eşitlik İlkesi	31
2.2.1. Anayasal ve Yasal Çerçevesi	31
2.2.2. Kamu Külfetlerinde Eşitlik İlkesi	32
2.2.3. Kusursuz Sorumluluğun Şartları.....	32
2.2.3.1. İdari Davranış	33
2.2.3.2. Zarar.....	33
2.2.3.3. İlliyet Bağı	34
2.2.4. İlkenin Özellikleri	34
2.2.5. İlkenin Diğer Sorumluluk Esaslarından Ayrılması.....	35
2.2.5.1. Kusur Sorumluluğu.....	36
2.2.5.1.1. Hizmet Kusuru.....	36
2.2.5.1.2. Hizmet Kusuru ve Kişisel Kusur	38
2.2.5.1.3. Hizmet Kusurunun Özellikleri.....	39
2.2.5.2. Kusursuz Sorumluluk	41
2.2.5.2.1. Risk İlkesi	41
2.2.5.2.2. Mesleki Risk	42
2.2.5.2.3. Sosyal Risk	43
2.2.6. İlkenin Pozitif Hukuka Yansıması	44
2.2.6.1. Kamulaştırma.....	46
2.2.6.2. Devletleştirme	47
2.2.6.3. İstimval	48
2.2.6.4. Geçici İşgal	49
2.2.7. İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Durumlar	51
2.2.8. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesinin Uygulama Alanları ve Sorumluluk.....	53
2.2.8.1. Kamu Hizmetlerinin Sunulmasından Kaynaklanan Sorumluluk.....	53
2.2.8.2. Hukuka Uygun İşlemlerden Kaynaklanan Sorumluluk	54

2.2.8.3. Kanunların Uygulanmasından Kaynaklanan Devletin Sorumluluğu	56
2.2.8.4. Milletlerarası Antlaşmalardan Kaynaklanan Devletin Sorumluluğu	57
2.2.9. Kamu Külfetleri Karşıısında Eşıitlik İlkesine İlişkin Yargı Kararları	58
SONUÇ	63
KAYNAKÇA.....	65

KISALTMALAR

AYİM : Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

AYM : Anayasa Mahkemesi

BK : Borçlar Kanunu

D : Daire

D.İ.D.D.K : Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu,

E : Esas

HD : Hukuk Dairesi

K : Karar

KİK : Kamu İhale Kurumu

KİK : Kamu İhale Kurumu

RG : Resmi Gazete

S : Sayfa

SBF : Sosyal Bilimler Fakültesi

Sy : Sayı

T : Tarih

TCK : Türk Ceza Kanunu

TMK : Türk Medeni Kanunu

SÖZLÜK

Devletleştirme: Ekonomik işletmelerin veya kamu hizmetlerinin mülkiyetinin ve yönetiminin kanunla özel sektörden devlete geçirilmesi suretiyle ulusallaştırılması sürecidir.

Hakkaniyet ilkesi: Hukukun boşluk veya belirsizlik gösterdiği hallerde, adil ve makul sonuçlar elde etmek üzere iyi niyet ve hakkın özüne sadık kalarak çözüm üretmeyi amaçlayan yöntemdir.

Hizmet Kusuru: İdarenin, yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin düzenlenmesi ve işleyişindeki aksaklıklar nedeniyle meydana gelen kusurlar.

İlletiyet bağı: Hukuki sonuç doğuran idari işlem veya fiil ile bu sonucu tetikleyen neden arasında, hukukî ve bilimsel ölçütlere uygun olarak kurulan nedensellik ilişkisidir.

İstimval: Devletin olağanüstü ve acil durumlarda (savaş, seferberlik, doğal afet vb.) kamu yararını korumak amacıyla özel mülkiyetteki taşınır mallara geçici olarak el koyma yetkisidir

Kamu Külfetleri: Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında ortaya çıkan ve bireylerin üzerine düşen ekonomik, sosyal veya fiziki yükümlülükler.

Kamulaştırma: Kamu yararı gerekçesiyle, özel mülkiyetteki taşınmazların hak sahiplerine uygun bedel ödenmek suretiyle devlet veya kamu tüzel kişileri tarafından zorunlu olarak devralınması işlemidir.

Nesafet ilkesi: İdari işlemlerin dürüstlük, ihtiyat ve objektiflik ilkelerine uygun olarak, öngörülebilirlik ve güvene dayalı şekilde, keyfî uygulamalardan kaçınılarak yürütülmesini öngören hukukî kuraldır.

GİRİŞ

İdare, bir örgütün, kurumun veya devletin amaçlarına ulaşmak için gerekli olan faaliyetlerin planlanması, organize edilmesi, yönlendirilmesi ve denetlenmesi sürecidir. Bu süreç, çeşitli sorumlulukları ve yetkileri içerir. İdare, sadece bir organizasyonun günlük işleyişini yönetmekle kalmaz, aynı zamanda stratejik kararlar almak, kaynakları etkin bir şekilde kullanmak ve hedeflere ulaşmak için planlar geliştirmek gibi önemli görevleri de yerine getirir.

İdarenin sorumluluğu, yönetim fonksiyonlarının etkin bir şekilde yerine getirilmesinden, çalışanların motivasyonunun sağlanmasından ve örgütün hedeflerine ulaşmasının güvence altına alınmasından sorumludur. Bu bağlamda yönetim, performans değerlendirmeleri yapmalı, çalışanlara rehberlik etmeli ve onları gerektiğinde eğitmeli, geliştirmeli ve desteklemelidir. İdarenin sorumluluğu, aynı zamanda etik kurallar çerçevesinde hareket etmeyi ve yasal düzenlemelere uygunluğu da içerir. Bu çerçevede yöneticiler, hesap verilebilirlik, şeffaflık ve dürüstlük ilkelerine bağlı kalmalıdır.

Türkiye'de idarenin sorumluluğunun tarihi gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet dönemine kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nda idare, merkezîyetçi bir yapı içinde organize edilmişti. Padişah, en yüksek otorite olarak tüm devlet işlerini yönetirken, vezirler ve diğer üst düzey yöneticiler çeşitli alanlarda sorumluluk taşırdı. Bu dönemde idarede sorumluluk anlayışı, devletin devamlılığı ve halkın refahı için merkezi hükümetin kararlarının etkin bir şekilde uygulanması üzerine kuruluydu.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, Türkiye'de idare anlayışında önemli değişiklikler meydana geldi. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, modern devlet anlayışı çerçevesinde idarede reformlar yaptı. Bu reformlar, yönetim yapısının daha demokratik ve katılımcı hale getirilmesini hedefliyordu. Atatürk'ün liderliğinde gerçekleştirilen bu reformlar, idarenin sorumluluklarını daha belirgin hale getirdi ve hesap verebilirlik ilkesini ön plana çıkardı. Türkiye'de idarenin sorumluluğunun gelişimi, 1980'lerden itibaren küreselleşme ve Avrupa Birliği'ne uyum süreçleriyle birlikte yeni bir ivme kazandı. Bu dönemde, idarede şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkinlik gibi ilkeler daha da önem kazandı. Devlet kurumlarının modernleşmesi, yerel

yönetimlerin güçlendirilmesi ve kamu yönetiminde reformlar gerçekleştirilmesi, idarenin sorumluluğunun daha etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağladı.

Sonuç olarak, Türkiye'de idarenin sorumluluğunun tarihi gelişimi, geleneksel merkeziyetçi yapıdan modern ve demokratik bir yönetime doğru evrilmiştir. Bu süreçte, idarede sorumluluk anlayışı, devletin etkinliği, halka hizmet ve hesap verebilirlik gibi temel ilkeler etrafında şekillenmiştir.

Çalışmada öncelikle, idarenin sorumluluğu kavramı ele alınmış ve bu sorumluluğun türleri incelenmiştir. İdarenin özel hukuk ve idare hukuku çerçevesindeki sorumlulukları, hizmet kusuru ve kişisel kusur gibi kavramlar ayrıntılı bir şekilde ele alınarak açıklanmıştır. Ayrıca, idarenin kusursuz sorumluluğu ve risk ilkesi gibi temel unsurlar detaylı olarak incelenmiştir. Mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin davranışı ve üçüncü kişinin davranışı gibi idarenin sorumluluğunu etkileyen faktörler de ele alınarak, bu durumların idarenin sorumluluğunu nasıl azalttığı veya tamamen ortadan kaldırdığına dair yargı kararları incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kamu külfetleri ve eşitlik ilkesi kavramları üzerinde durulmuş ve bu ilkelerin hukuki niteliği ile anayasal çerçevesi ele alınmıştır. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin tarihsel gelişimi ve bu ilkenin hukuki dayanakları ayrıntılı olarak incelenmiş, kamulaştırma, devletleştirme, geçici işgal ve istimval gibi uygulama alanlarıyla ilgili yasal düzenlemeler açıklanmıştır. Ayrıca, milletlerarası antlaşmalardan doğan devlet sorumluluğu ve kanunların uygulanmasından kaynaklanan zararların tazmini konularına da yer verilmiştir. Yargı kararları ışığında, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin uygulama alanları ve idarenin sorumluluğu değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde, idarenin kusursuz sorumluluğu ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin, bireylerin kamu hizmetlerinden doğan zararlarının adil bir şekilde tazmin edilmesini sağlamada kritik bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu ilkeler, toplumsal adaletin sağlanması ve bireylerin haklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır. İdare hukukunun temel prensiplerinden biri olarak, idarenin kusursuz sorumluluğu ve kamu külfetlerinin eşit paylaşımı ilkesi, kamu hizmetlerinin etkin ve hukuka uygun bir şekilde sunulmasını ve bireylerin kamu hizmetlerinden kaynaklanan zararlarının adil bir şekilde tazmin edilmesini sağlayarak, toplumsal adaletin ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasına önemli bir katkı sunmaktadır.

1. İDARENİN SORUMLULUĞU

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren egemen devletlerin sorumsuzluk ilkesinden vazgeçilmiş ve artan devlet görevleri, hukuk devleti ve sosyal devlet ilkelerinin benimsenmesiyle birlikte idarenin sorumluluğu ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilke, ilk olarak 1961 Anayasası'nın 114. maddesinde "İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür" şeklinde anayasal bir ilke olarak yer almış ve 1982 Anayasası tarafından da benimsenmiştir. Hukukun egemen olduğu bir toplum düzeninde, idare tarafından yönetilen tüm işlem ve işlemlerin hukukuna esasıdır. Bu ilke, yönetimin işleyişi, denetimsel denetim tabi olduğu ve hukuka uygunluğunun geçerli olduğu anlamına gelir. Ancak hukuka aykırılığın tespit edilene kadar işlem hukuka uygun olarak kabul edildiğini ifade eder. Ancak, idarenin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinin sebep olduğu zararlar, iptal davaları yoluyla ortadan kaldırılmalıdır. Bu tür hukuka aykırı faaliyetler sonucu bireylerin maddi ve manevi zarar görmesi durumunda, idarenin bu zararları tazmin etmesi gerekmektedir.

Hukuk devleti ilkesi gereğince, idarenin yetki ve görevlerini kullanırken bilerek veya bilmeyerek kusurlu ya da kusursuz olarak yaptığı eylemler sonucu doğan zararların tazmini, idare hukukunda sorumluluk kavramını gündeme getirir. İdarenin mali sorumluluğu, bir kişinin uğradığı zararın idarenin malvarlığından zarar gören kişinin malvarlığına cebri olarak aktarılmasıyla tazmin edilmesi şeklinde tanımlanır. 1982 Anayasası'nın 125. maddesi, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararları ödemekle yükümlü olduğunu belirtmesine rağmen, bu sorumluluğun koşullarına ilişkin bir düzenleme yapmamıştır. İdari Yargılama Usulü Kanunu, idareye karşı açılacak dava türlerini ve dava usullerini düzenlemiş olsa da, idarenin sorumluluğunun koşullarıyla ilgili bir düzenleme içermemektedir. Bu nedenle, idarenin mali sorumluluğunun koşulları, anayasal ilkeler bağlamında bilimsel ve yargısal içtihatlarla belirlenip geliştirilmiştir¹.

¹ Sarsıkoğlu, Ş. "İdarenin Mali Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, 65(4), s. 2390.

1.1. İdarenin Sorumluluğunun Türleri

İdarenin sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğu, idarenin özel hukuk çerçevesinde doğan yükümlülüklerini kapsar. İdarenin sorumluluğu kavramı doğası gereği, hem kamu hukuku bağlamında idari sorumlulukları hem de özel hukuk bağlamında medeni sorumlulukları içermektedir. Bu çifte sorumluluk, idarenin faaliyetlerinin hukuki temelini genişliğini ve karmaşıklığını ortaya koymaktadır.

1.1.1. İdarenin Özel Hukuk Sorumluluğu

İdare, medeni hukuk çerçevesinde bir tüzel kişilik olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, özel hukuk alanında da hak ve fiil ehliyetine sahip olup çeşitli sorumlulukları bulunmaktadır. İdarenin özel hukuk sorumluluğu diğer bir ifadeyle medeni sorumluluk kapsamında idarenin sebep olduğu zararlar özel hukuk kurallarına göre değerlendirilir. Özel hukuk normlarının uygulama alanı esas itibarıyla adli yargılandığı, idarenin özel hukuk sorumluluğuna ilişkin ihtilaflar, uyuşmazlık halinde adli yargı mercileri tarafından incelenmektedir. İdarenin, kamu gücüne dayanılarak gerçekleştirilen tek işlemler işlemleri dışında kalan durumlar, özellikle taraf olduğu özel hukuk sözleşmelerinden doğan yükümlülükler ve taahhütlerini yerine getirme sorumluluğu dosyalarında kullanılır. Bu iş birliği, idarenin özel hukuk kapsamında üstlendiği borç ve ödemelerin yerine getirilmemesi, adli yargı düzeninde hukuki denetime tabi olup, bu sorumluluğu idarenin kamu gücüne dayalı işlem ve tasarruflarından farklı bir hukuki rejim bulunmaktadır.

İdarenin sorumluluk alanını belirleyen hususlar çeşitli akademik boyutlarda ele alınmaktadır. Bu kapsamda, idarenin taraf olduğu özel hukuk sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ve zararlar, idari yargının görev alanına giren önemli bir başlıktır. Ayrıca, sanayi ve ticari nitelikli kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan zararlar da idarenin tazmin sorumluluğunu doğurabilmektedir. İdarenin özel mülkiyete tabi taşınmazlarının işletilmesinden kaynaklanan zararlar da sorumluluk rejimine tabidir. Fiili yol teşkil eden eylemler veya usulüne aykırı el koyma işlemleri neticesinde oluşan mağduriyetler de idarenin hukuki mesuliyetini gerektiren hallerdendir. Bu şekilde, idarenin özel hukuk sorumluluğu, geniş bir çerçevede ele alınarak, çeşitli hukuki yükümlülüklerin ve sorumlulukların belirlenmesi

açısından önem taşımaktadır². Bu nedenle idarenin medeni hukuk çerçevesindeki sorumluluğu, idarenin özel hukuk alanında da tıpkı bireyler gibi hukuki yükümlülükler altında bulunduğunu ortaya koyar. Bu durum, idarenin özel hukuk kurallarına tabi olduğu durumlarda adli yargı yoluyla hesap verebilirliğini ve zararların tazmin edilmesini sağlar, böylece hukukun üstünlüğü ilkesiyle uyumlu bir yönetim anlayışını destekler.

İdare, medeni hukuk kapsamında bir tüzel kişilik olarak kabul edildiği için, özel hukuk alanında da hak ve fiil ehliyetine sahip olup birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. İdarenin özel hukuk sorumluluğu diğer bir ifadeyle medeni sorumluluk, idarenin neden olduğu zararların özel hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirilmesini içerir. Bu kapsamda, idarenin kamu gücüne dayalı tek taraflı işlemleri dışında kalan ve taraf olduğu özel hukuk sözleşmelerindeki taahhütlerini yerine getirme yükümlülüğü gibi konular özel hukuk sorumluluğuna girer. Bu sorumluluk, sözleşmeden kaynaklanan zararlar ve haksız fiil sorumluluğu gibi durumlarda hakların yarışması ilkesine göre değerlendirilir. Adli yargının alanına giren bu sorumluluklar, idarenin faaliyetlerinden doğan çeşitli zararların tazmini amacıyla adli yargıda görülen davalar yoluyla çözülür³. Sonuç olarak, idarenin medeni hukuk kapsamındaki yükümlülükleri ve sorumlulukları, idarenin faaliyetlerinden kaynaklanan zararların adli yargıda özel hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirilmesini ve tazmin edilmesini sağlayarak hukukun üstünlüğü ilkesine uyumlu bir yönetim anlayışını desteklemektedir.

1.1.2. İdarenin İdari Sorumluluğu

Kamu mali sorumluluğunun münhasır bir görünümü olarak idari sorumluluk, kamu idaresinin yürüttüğü faaliyetler neticesinde bireylerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin malvarlığı alanında oluşan zararların hukuken tazmin edilmesi prensibini ifade eder. Bu tazminat, idari yargı kararı veya ilgili mevzuat hükümleri gereğince, idari hükmi şahsiyete ait aktif değerlerden, zarar gören süjenin pasifinde meydana

² Budak, C. “Modern Bir Hukuk Devletinin Gereği Olarak İdarenin Sorumluluğu”, *Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2022, 3(2), s. 14.

³ Akbulut, L. *Özel Hukuk ve İdare Hukukunda Hakkaniyet Sorumluluğu*, Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2024, s. 7.

gelen azalmayı gidermek amacıyla, zorunlu icra yöntemleriyle veya yasal yollarla ilgili hak sahibinin malvarlığına intikali suretiyle gerçekleştirilen bir telafi işlemidir. Bu tür sorumluluk, idarenin verdiği zararı tazmin etme yükümlülüğünü ve bu yükümlülüğün nasıl yerine getirileceğini ifade etmektedir⁴.

İdarenin mali sorumluluğu, kısaca idari sorumluluk olarak da adlandırılan bu sorumluluk türü, idarenin faaliyetleri sırasında gerçekleşen tek taraflı işlemler ve eylemlerden doğan zararlardan kaynaklandığı için, sözleşmeye dayanmayan bir sorumluluk olarak nitelendirilmektedir. Bu sorumluluk türü, idarenin herhangi bir sözleşmeye dayanmaksızın gerçekleştirdiği idari işlemlerden doğan yükümlülükleri kapsamaktadır⁵.

1.2. Kusurlu Sorumluluk

İdarenin kusurlu sorumluluğu, idarenin yürüttüğü kamu hizmetlerinde ihmal veya hatalı davranışlar sonucunda doğan zararların tazminini gerektirir. Bu sorumluluk, idarenin kamu hizmetlerini etkin, adil ve hukuka uygun bir şekilde yürütmesi gerekliliğinden doğar. İdarenin kusurlu sorumluluğu, devletin vatandaşlarına karşı yükümlülüklerini yerine getirmediğinde ortaya çıkan hukuki bir mekanizma olup, idarenin kamu yararı adına gerçekleştirdiği faaliyetlerdeki hata veya ihmal durumlarında zararın giderilmesini sağlar. Çalışmanın bu bölümünde kusurlu sorumluluk kavramı alt başlıklarla açıklanmaktadır.

1.2.1. Kusur Kavramı

Kusur kavramı, Türk Borçlar Kanunu'nda açık bir tanıma sahip olmamakla birlikte, doktrinde yapılan tariflerle ortak bir anlayışa varılmaya çalışılan bir olgudur. Kusur, hukuk düzeni tarafından onaylanmayan bir davranış olmasına karşın, hukuka aykırılıkla eş anlamlı değildir. Bir davranışın hukuk kurallarına aykırı olması hukuka aykırılık olarak tanımlanırken, bu davranışın iradi bir sebep ile meydana gelmesi

⁴ Çilingir, G. A. *Türkiye’de Afet Yönetimi ve İdarenin Sorumluluğu*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019, s. 139.

⁵ Seyhan, S. *Yapay Zekâ Teknolojileri Kapsamında İdarenin Sorumluluğu*, Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2023, s. 220.

sonucu failin kınanması ise kusuru ifade eder⁶. Bir kişinin hukuka aykırı bir davranıştan kaçınmak veya hukuka aykırı bir sonucu önlemek için iradesini yeterince kullanıp kullanmadığını belirlemek oldukça zordur. Bu zorluk, kesin bir ölçüt bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bireylerin davranışlarının kendi özgür iradeleri sonucunda mı yoksa şartların zorunlu kıldığı sonuçlardan mı ortaya çıktığı, felsefi açıdan hala tartışılmakta olan bir konudur⁷.

Kusur kavramı, toplumun ahlaki normları ile yakından ilişkili olup, toplumsal değişim ve gelişmelere paralel olarak farklı anlamlar kazanabilmektedir. Bu nedenle, kanun koyucu, kusur kavramının tanımını ve sınırlarını net bir şekilde belirlemekten kaçınmıştır. Kanun koyucunun bu yaklaşımı sonucunda, kusurun tanımı, varlığı ve derecesinin tespiti konuları, doktrin ve uygulama tarafından çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır. Ancak ne İsviçre ne de Türk doktrini ve uygulamalarında bu konuda fikir birliği sağlanabilmiştir. Öğretide, objektif kusur teorisi geniş kabul görmektedir, fakat azımsanamayacak bir grup tarafından subjektif kusur teorisi de savunulmaktadır⁸. Yargı uygulamaları ise genellikle objektif kusur teorisini benimsemiş görünmektedir. Her ne kadar aksi yönde bazı örnekler bulunsa da bu durum, kusur kavramının yorumlanmasında ve uygulanmasında önemli farklılıklar yaratmaktadır.

1.2.2. Ağır Kusur – Basit Kusur

Kişisel kusurun türlerinden birisi, görev alanında kalmasına rağmen beklenmedik derecede ağır olan kusurlardır. Bu tür kişisel kusurlar, özel nedenler, aşırı davranışlar ve kabul edilemez hatalar olarak sınıflandırılmaktadır. Görev sırasında ortaya çıkan beklenmedik derecede ağır kişisel kusurlar, kamu görevinin yerine getirilmesi esnasında meydana gelmekle birlikte, kamu görevinin dışında değerlendirilebilir⁹. Çünkü bu tür kişisel kusurlar, hizmet kusurunun aksine, yürütülen

⁶ Ünal, M. “Manevi Tazminat ve Bu Tazminat Çeşidinde Kusurun Rolü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1978, 35(1), s. 420.

⁷ Gökalp, Ö. T. “Özel Hukukta Kusur Halleri”, *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Güncel Araştırmalar-I*, 2022, s. 153.

⁸ Uyumaz, A. “Sorumluluk Hukukunda Kusur Kavramı ve Kusurun Tespitine İlişkin Bir Öneri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022, 13(1), s. 505.

⁹ Kaya, S. “Fransız ve Türk İdare Hukukunda Kişisel Kusur Kavramı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2023, (55), s. 220.

kamu hizmetiyle tam anlamıyla iç içe değildir. Yine de bu tür kişisel kusurlar bir kamu hizmetinin ifası sırasında gerçekleştiği için, kamu görevlisinin kişisel kusuru ile yürütülen kamu hizmeti arasında doğal ve zorunlu bir bağlantı vardır. Ayrıca, kamu görevlisinin görevini ifa ederken sergilediği bazı aşırı davranışlar da görevin ifası içinde fakat olağanüstü derecede ağır kusur olarak kabul edilmektedir¹⁰. Kamu görevlisinin görev sırasında yaptığı bazı hatalar da aşırıya kaçmaması veya tamamen kişisel düşüncelerle hareket etmemesine rağmen, mazur görülemeyecek derecede ağır olabilir. Bu tür hatalar, görev ifası aşamasında meydana gelen fevkalade ağır kusurlar olarak değerlendirilir¹¹.

1.2.3. Hizmet Kusuru- Kişisel Kusur

İdare hukukunda kişisel kusur (*faute personnelle*) ve hizmet kusuru (*faute de service*) ayrımının klasik doktrindeki öncüsü Laferrière'in ortaya koyduğu ölçüte göre; bir zararın tazmin yükümlülüğünün belirlenmesinde rol oynayan kusurlu davranış, eğer kamu görevlisinin göreviyle doğrudan veya dolaylı ilişkilendirilemeyecek nitelikteki şahsi zaaflarından (örneğin, aşırı derecede dikkatsizlik, subjektif taşkınlık hali veya görevin gerektirdiği yetkinlikten uzak kişisel yetersizlik) kaynaklanmış değilse ve idari eylemden *ayrılabilir* bir kişisel fiil görünümünde değilse, bu kusur hizmetin işleyişine atfedilen, kamu hukuku niteliği taşıyan bir kusur olarak kabul edilir. Laferrière'in bu ayrımına göre, hizmet kusurundan doğan sorumluluk idareye aittir ve bu tür davaların görülme yetkisi adli yargı mercilerinin görev alanının dışındadır¹². Kısaca ifade etmek gerekirse, kusurun kökeni doğrudan bir idari faaliyetin icrası veya kamu hizmetinin teşkilatlanmasındaki bir aksaklık ise hizmet kusuru; kamu görevlisinin, kamu hizmetinin görülmesinden tamamen bağımsız ve tefrik edilebilir (*ayrılabilir*) şahsi bir eyleminden neşet ediyorsa kişisel kusur olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle, kamu personelinin kusurlu eylemi, kamu görevinin yerine getirilmesiyle veya kamu hizmetinin yürütülmesiyle arasında doğrudan bir illiyet bağı kurulamayacak kadar kişisel nitelik taşıyorsa ve esasen kamu hizmeti alanı

¹⁰ Dönmez, M. *İdarenin Mali Sorumluluğu Bağlamında Kamu Görevlisine Rücu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019, s. 36.

¹¹ Kaya, a.g.e., s. 220.

¹² Turmangil, C. "Vergi Davasının Hukuki Niteliği", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1987, 39(1), s. 131.

dışındaki özel yaşamında gerçekleşen bir tasarruf mahiyetindeyse kişisel kusur olarak addedilir; aksi durumda, yani kusurun hizmetin ifasıyla ilişkili olduğu hallerde ise hizmet kusuru söz konusu olmaktadır ¹³.

Hizmet kusuru ile kişisel kusur arasındaki ayrımın belirlenmesinde, hukuk doktrinde ve yargı içtihatlarında sürekli bir gelişim gözlemlenmekte olup, bu süreçte ortaya konan yeni kavramsal çerçevelerle ayrım sarıhleştirilerek idarenin hukuki sorumluluğunun sınırları netleştirilmektedir. Bu gelişim kapsamında öne çıkan kavramlardan bazıları "salt kişisel kusur" ve "görev kusuru" (burada hizmetle ilişkili kişisel kusur anlamında) olarak adlandırılanlardır. "Görev kusuru" terimiyle ifade edilen bu ikinci kategori, özünde karma bir nitelik taşımaktadır. Zira, kamu görevlisinin şahsına atfedilebilecek bireysel kusur unsurlarını barındırmakla birlikte, kamu hizmetinin icrasıyla öyle iç içedir ki, hizmetin işleyişinden tamamen tefrik edilmesi (ayrılması) hukuken mümkün değildir. Bu nedenle, bu tür kusurlu fiillerin hukuki sonuçları değerlendirilirken, idare açısından bir hizmet kusuru olarak kabul görmekte; kusurlu eylemi gerçekleştiren idare ajanı açısından ise kişisel kusur vasfını korumaktadır. Nihayetinde, bu ara kategori kusurlar, doktrinde ve içtihatla "hizmetten ayıramayan kişisel kusur" şeklinde de isimlendirilerek, klasik ayrımın yetersiz kaldığı durumları açıklığa kavuşturmaktadır ¹⁴.

İdare hukuku doktrin ve içtihatları, hizmet kusuru ile kişisel kusur ayrımını "salt kişisel kusur" (hizmetten ayrılabilir) ve "görev kusuru" (hizmetten ayıramayan kişisel kusur) kavramlarıyla netleştirmiştir. Bu ayrım da fail her zaman kamu görevlisidir. Kamu görevlisinin vatandaş sıfatıyla verdiği zarar ise haksız fiil olup Borçlar Kanunu'na tabidir. Hukuki sonuçları açısından; salt kişisel kusur ve haksız fiil davaları adli yargının, görev kusuru ve hizmet kusuru davaları ise idari yargının yetkisindedir. Kusurun salt kişisel kusur olarak nitelendirilmesi, idarenin hizmet kusuruna dayalı sorumluluğunu bertaraf ederken; hizmetle ilişkili kişisel kusur halinde hem kamu görevlisi hem de idare sorumlu olabilir. Dolayısıyla, kamu görevlisinin salt kişisel kusuru idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıran temel bir faktördür ¹⁵.

¹³ Sarıdere, İ. *Yargı Kararları Işığında İdarenin Rücu Davaları*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020, s. 80.

¹⁴ Kaya, S. "Fransız ve Türk İdare Hukukunda Kişisel Kusur Kavramı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2023, (55), s. 217.

¹⁵ Sarıdere, a.g.e., s. 80.

1.3. Kusursuz Sorumluluk

İdare hukukunda, devletin veya kamu kurumlarının faaliyetlerinden doğan zararlarda, geleneksel kusur sorumluluğu ilkesinin yanı sıra, idarenin kusuru bulunmasa dahi tazmin yükümlülüğü doğuran kusursuz sorumluluk ilkesi de önemli bir yer tutmaktadır. Bu ilke, bireylerin kamu hizmetlerinden yararlanırken maruz kaldıkları zararların, idarenin kusuru aranmaksızın karşılanması gerektiği temelini oluşturur. Kusursuz sorumluluk ilkesinin dayandığı başlıca gerekçeler arasında; tehlike ilkesi, sosyal risk ilkesi ve kamu külfetlerine katlanma ilkesi sayılabilir¹⁶.

Tehlike ilkesi, idarenin yürüttüğü faaliyetlerin doğası gereği belirli riskler taşıdığını ve bu risklerin doğurduğu zararların idare tarafından karşılanması gerektiğini ifade eder. Sosyal risk ilkesi ise, toplumun tamamına fayda sağlayan kamu hizmetlerinin yürütülmesinden doğan zararların, tüm toplum tarafından paylaşılması gerektiği düşüncesine dayanır. Kamu külfetlerine katlanma ilkesi ise, bireylerin kamusal hizmetlerden yararlanmanın karşılığında belirli riskleri göze alması gerektiğini, ancak bu risklerin aşırı boyutlara ulaşması halinde idarenin devreye girmesi gerektiğini belirtir¹⁷. Bu bağlamda, idare hukukunda hakim, bireylerin ihlal edilen haklarının tazminini ve telafisini sağlarken, sadece idarenin kusurunu değil, aynı zamanda kusursuz sorumluluk ilkesinden doğan tazmin yükümlülüğünü de göz önünde bulundurmak zorundadır. İdarenin kusursuz sorumluluğu durumunda, zararın oluşması için idarenin bir hukuki görevi yerine getirmesi veya bir kamu hizmetini yerine getirirken bir hata yapması gibi bir kusur unsurunun varlığı aranmaz. Zarar ile idarenin faaliyeti arasında bir illiyet bağı bulunması yeterlidir¹⁸.

İdarenin kusursuz sorumluluğu, idarenin bir faaliyeti ile zarar arasında doğrudan bir bağlantı olduğu durumlarda, idarenin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın zararın tazmin edilmesi gerektiği ilkesidir. Bu ilke, idare hukukunda, kamu hizmetlerinin yürütülmesinden doğan risklerin adil bir şekilde dağıtılmasını

¹⁶ Çal, S. “Kamu Hizmeti Kavramı Üzerine Kimi Düşünceler”, *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan*, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 47.

¹⁷ Cereci, C. *Okul Yöneticilerinin Yönetmelik Sorumluluklarını Yerine Getirirken Yaşadıkları Sorunlara ve Sorumluluklarının Hukuksal Sonuçlarına İlişkin Görüşleri*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Teftişi Programı, 2016, s. 40.

¹⁸ Şaşmaz, A. P. “İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2016, 2(2), s. 221.

sağlamak ve bireylerin haklarının korunmasını güvence altına almak amacıyla geliştirilmiştir¹⁹.

1.3.1. Risk Sorumluluğu

Risk sorumluluğu, idarenin kusurlu olmasına gerek kalmaksızın, yürüttüğü tehlikeli faaliyetler veya kullandığı riskli araçlar sonucu ortaya çıkan zararları tazmin etme yükümlülüğünü ifade eder. Bu ilke, kamusal hizmetlerin yürütülmesinden doğan risklerin, bu hizmetlerden yararlanan bireyler yerine, hizmeti sunan idare tarafından karşılanması gerektiği temelini oluşturur.²⁰ Risk sorumluluğunun kapsamına, tehlikeli nesnelerin kullanımı, tehlikeli yöntemlerin uygulanması, mesleki riskler, altyapı projelerinden kaynaklanan zararlar, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden doğan zararlar ve hatta bazı durumlarda terör olaylarından kaynaklanan zararlar gibi birçok durum girmektedir. Bu durumlar, idarenin faaliyetlerinin potansiyel risklerini ve bu risklerin doğurduğu zararların tazmin edilmesi gerektiğini göstermektedir²¹.

Risk sorumluluğu, idarenin kusura dayanmaksızın tazmin yükümlülüğü üstlendiği bir sorumluluk türü olup; kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan çeşitli tehlikelerden kaynaklanan zararları kapsar. Bu bağlamda, risk sorumluluğu kapsamına; tehlikeli araçlar, tehlikeli yöntemlerin uygulanması, doğası gereği riskli olan durumlar, kamu personelinin görev ifası sırasında uğradığı zararlar (mesleki riskler), idarenin geçici veya arızı işbirlikçilerinin maruz kaldığı zararlar, bayındırlık faaliyetleri ve inşaat işlerinden kaynaklanan zararlar, toplu etkinlikler ve gösteri yürüyüşleri sırasında meydana gelen zararlar ile terör eylemleri sonucunda oluşan zararlar girmektedir. Özellikle terör olaylarından kaynaklanan zararlar,

¹⁹ “İdare kural olarak, yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem ve/veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri gereği tazmin edilmektedir.” Danıştay, 15.D., E. 2015/9957, K. 2016/3880, T. 30.5.2016

²⁰ Avcı, M. “Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Mâli Sorumluluğu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2012, (1), s. 22.

²¹ Kaya, D. “2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Kapsamında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Yükümlülüğü”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2023, 6(2), s. 801.

idarenin kusursuz sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilmekte ve zarar gören bireylere, kusur aranmaksızın tazminat ödenmesi öngörülmektedir.²²

İdare hukukunda ise bu ilkenin uygulama alanı genellikle idarenin tehlikeli faaliyetleri ve araç gereçleri, mesleki risk ve sosyal risk olarak tanımlanmıştır. Risk sorumluluğunun sınırları ise, hukuk sistemine ve ilgili mevzuata göre değişiklik gösterir. Örneğin, bazı hukuk sistemlerinde idarenin sorumluluğu belirli bir miktarla sınırlandırılırken, bazı sistemlerde ise sınırsız olabilmektedir. Ayrıca, zarar görenin kendi kusuru da sorumluluğun azalmasına veya ortadan kalkmasına neden olabilir.²³

1.3.2. Risk İlkesi Kapsamında Sorumluluk Halleri

Risk sorumluluğu, dört ana başlık altında değerlendirilebilir: bunlar, tehlikeli nesneler, riskli yöntemler, mesleki riskler ve toplumsal risklerdir. Bu kategorilerden, Türk Hukukunda riskli yöntemlere ilişkin örnekler henüz sıkça rastlanmamaktadır. Diğer risk sorumluluğu türleri Türk Hukuk sisteminde uygulanmakla birlikte, son yıllarda en çok uygulama alanı bulan yaklaşım "toplumsal risk" ilkesidir.²⁴ Bu riskleri aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür:

- Tehlikeli Faaliyetler ve Araçlar: İdarenin sahip olduğu ve doğası gereği belli bir risk taşıyan araç, gereç veya maddelerin bir zarara neden olması durumunda, idarenin kusuru bulunmasa dahi zararı tazmin yükümlülüğü bulunmaktadır. Örneğin, bilinmeyen bir sebeple bir cephaneliğin patlaması sonucu hayatını kaybeden bir erin yakınlarına idare tarafından tazminat ödenmesi, bu ilkeye dayandırılabilir. Benzer şekilde, bir helikopterin havada infilak etmesi, bir hücum botunun patlaması, bir askeri uçağın düşmesi ya da bir lokomotifin neden olduğu yangın gibi durumlarda mahkemeler, "tehlikeli araçlar ilkesi" çerçevesinde tazminat kararları vermiştir²⁵.

²² Ütük, U. "KBRN Tehdit ve Tehlikelerden Kaynaklı Zararlar Nedeniyle İdarenin Tehlike (Risk) İlkesine Dayalı Sorumluluğu", *Resilience*, 2018, 2(1), s. 41.

²³ Bayer, Ç. "Danıştay Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesine Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2018, 1(1), s. 48.

²⁴ Yıldız, H. "İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İliyet Bağı Meselesi / *Le Problème de Lien de Causalité pour la Responsabilité de l'Administration en Fonction de Risque Social*", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2015, (27), s. 139.

²⁵ Özkarslı, O. *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Risk İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 71.

- Tehlikeli Yöntemler: İdarenin uyguladığı bazı yöntemler, içerdiği riskler nedeniyle kusursuz sorumluluk ilkesi çerçevesinde değerlendirilmekte ve bu yöntemlerden kaynaklanan zararların tazmini öngörülmektedir. Fransız Danıştay, bu konuda 1956 yılından itibaren önemli içtihatlar geliştirmiştir. Örneğin, genç suçluların topluma kazandırılması amacıyla dışarı salıverilmeleri ya da eğitim kurumlarından kaçmaları durumunda üçüncü kişilere verdikleri zararlar; akıl hastalarının toplumsal yaşama uyum sağlamaları için sağlık kurumlarından deneme amaçlı çıkarıldıkları süreçte neden oldukları zararlar; mahkûmların topluma kazandırılma amacıyla izinli olarak dışarı çıkmaları sırasında işledikleri suçlardan doğan zararlar kusursuz sorumluluk ilkesi kapsamında ele alınmaktadır.²⁶ Bu bağlamda Fransız Danıştay'ın 1981 tarihli Theys kararı dikkat çekicidir. Ayrıca, sağlık kuruluşlarında uygulanan olağan dışı ve tehlikeli tıbbi yöntemlerden kaynaklanan zararlar da risk sorumluluğu kapsamında değerlendirilmiş, bu yaklaşım ilk olarak Lyon İdari İstinaf Mahkemesi'nin 1990 tarihli Consorts Gomez kararıyla gündeme gelmiştir²⁷.

- Mesleki Riskler: Mesleki risk, risk (tehlike) ilkesinin meslek kazaları bağlamında uygulanış biçimini ifade etmektedir. Kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında idare adına görev yapan bir kişinin, göreviyle bağlantılı olarak zarar görmesi durumunda, bu zarar mesleğin doğal bir riski olarak değerlendirilmektedir.²⁸ Bu nedenle, zararın ortaya çıkmasında idarenin herhangi bir kusuru bulunmasa bile tazmin yükümlülüğü doğmaktadır. Kamu görevlileri, yürüttükleri hizmet nedeniyle çeşitli risklere maruz kalabilir. Görev sırasında meydana gelen bir iş kazası nedeniyle yaralanma, kalıcı sakatlık ya da meslek hastalığı gibi durumlar söz konusu olduğunda, idarenin kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca sorumlu tutulması mümkündür²⁹. Danıştay ise temyiz aşamasında, idare mahkemesinin hizmet kusuru nedeniyle tazminata hükmeden kararının gerekçesini

²⁶ Bayer, a.g.e., s. 44.

²⁷ Çağlayan, R. "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu*, 2009, s. 463.

²⁸ Korkmaz, K. "AYİM Kararları Işığında Askerî Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askerî Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2010, 14(1), s. 374.

²⁹ Özkarslı, a.g.e., s. 76.

uygun bulmamış ve olayda kusursuz sorumluluk (risk sorumluluğu) uyarınca tazminata hükmedilmesi gerektiğini belirtmiştir³⁰.

- Risk ilkesinin evrimi, kolektif sorumluluğun temelini oluşturan sosyal risk ilkesinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Hakkaniyet ve nesafet ilkeleri ile kamu yüklerinin eşit paylaşımı ilkesine dayanarak, bu tür zararların toplumsal kaynaklardan karşılanması gerektiği kabul edilmektedir. Teknik olarak, iki risk kavramı arasında özellikle nedensellik bağı açısından farklılık bulunsa da her ikisinin dayandığı hukuki temeller açısından önemli bir benzerlik bulunmaktadır. Sosyal risk ilkesinin idarenin sorumluluğu bağlamındaki yeri doktrinde farklı yorumlara neden olmuştur. Bazı hukukçular, sosyal risk ilkesini, kusurlu ve kusursuz sorumluluk ilkelerinin yanında, bağımsız ve üçüncü bir sorumluluk ilkesi olarak değerlendirmektedir³¹.

1.3.3. İdarenin Sorumluluğunu Azaltan Ya Da Ortadan Kaldıran Sebep ve Haller

Bazı durumlar, idarenin kusursuz sorumluluğunu etkileyerek bu sorumluluğun tamamen ortadan kalkmasına veya azalmasına neden olabilir. Bu durumlar; mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin kendi davranışı ve üçüncü kişinin davranışı olarak sıralanmaktadır. Söz konusu haller, doğrudan sorumluluğun oluşmasını sağlayan şartlarla yakın bir ilişki içerisindedir. Doktrinde, idarenin sorumluluğunu etkileyen bu durumlar ele alınırken, sorumluluk için gerekli olan temel unsurların –

³⁰ “Gelişen toplum ihtiyaçları ile birlikte Anayasa 125. maddesi geniş yorumlanmak suretiyle idare ajanlarının kişisel davranışları, hatta üçüncü kişilerin eylemlerinin doğurduğu zararların da idarenin sorumluluğu sonucunu doğurmuştur. Özellikle kitle hareketlerinden doğan kargaşa ve saldırıların yol açtığı zararların onların doğumunda hiçbir kusuru olmayan kişilerin omuzlarında bırakılmasının hakkaniyete uygun olmayacağı düşüncesi kusursuz sorumluluk ilkesini doğurmuştur. Gelişen teknoloji ve ihtiyaçlara bağlı olarak idarenin yürüttüğü hizmetlerin bazılarının, bünyesinde risk taşıdığı görülmektedir. İşte içinde hizmetin özelliğinden kaynaklanan risk bulunan faaliyetlerden dolayı gerek bu faaliyeti yürüten idare ajanlarının gerekse hizmetten yararlananların ya da üçüncü kişilerin uğradıkları zararların kusursuz sorumluluk ilkesine göre tazmini gerekmektedir. ...bomba imhası riskli hizmetlerdir. Yani idarece bütün önlemler, araç, gereç ve personel sağlansa bile aynı sonuç doğabilecektir. Bu nedenle bomba imhası nedeniyle meydana gelen ölüm olayından dolayı ilgililerin uğradığı zararın idare mahkemesi kararında belirtildiği gibi hizmet kusuru ilkesine göre değil, kusursuz sorumluluk (mesleki Risk) ilkesine göre tazmini gerekmektedir” Danıştay 10. Dairesi’nin, 23.06.1997, E 96/3996, K 97/2544 Bkz.: <https://www.ictihatlar.com.tr/ictihatdetay-3444-danistay-Danistay-10-Daire-1996-3996-Esas-1997-2544-Karar-Sayili-Ilami.html>

³¹ Çağlayan, a.g.e., s. 468.

bir zararın varlığı, illiyet bağının bulunması ve idare hukukuna özgü tazmin sebeplerinin olmaması – da tartışmaya dahil edildiği görülmektedir. Ancak, bu unsurlar sorumluluğun pozitif/kurucu şartları arasında yer aldığı için, sorumluluğu kaldıran veya azaltan nedenler arasında sayılmaları gereksiz görülmektedir.³² Bununla birlikte, farklı bir yaklaşıma göre, illiyet bağını kapsayan ve idare ile ilişkilendirilebilen bazı beklenmeyen haller, idarenin kusursuz sorumluluğunu etkilemez. Bu nedenle, beklenmeyen hallerin, kusursuz sorumluluğu etkileyen durumlar arasında değerlendirilmesi uygun değildir³³.

1.3.3.1. Mücbir Sebep

İdare Hukukunda mücbir sebepler, idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıran durumlar arasında değerlendirilmektedir. Doktrindeki genel tanıma göre, mücbir sebep, idarenin faaliyet alanı dışında gerçekleşen, öngörülmesi ve engellenmesi mümkün olmayan olayları ifade eder.³⁴ Örneğin, aşırı yağışların bir nehrin taşmasına yol açması, kasırga, deprem veya bir yıl boyunca sıkça görülen ve bitkilerin kurumasına neden olan "sam yeli" gibi durumlar bu kapsamda ele alınmaktadır. Bu tür olaylarda, idarenin eylemi ile meydana gelen zarar arasında bir illiyet bağının kurulamayacağı kabul edildiğinden, idarenin sorumluluğuna gidilmesi söz konusu değildir.³⁵

Mücbir sebep, idarenin iradesi dışında gelişen, öngörülmesi mümkün olmayan ve en üst düzeyde dikkat ve özen gösterilse dahi önlenemeyen, aynı zamanda kamu hizmetinin yürütülmesini imkânsız kılan olaylar olarak tanımlanabilir.³⁶ Yer sarsıntısı, sel, aşırı yağış, yıldırım düşmesi veya toprak kayması gibi durumlar buna örnek olarak

³² Ermumcu, F. *Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Zararlarda İdarenin Sorumluluğunu Azaltan veya Ortadan Kaldıran Haller*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2019, s. 55.

³³ Işıklar, C. "Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Hâller", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2019, (1), s. 131.

³⁴ Deniz, E. *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Mücbir Sebep*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, 2022, s. 4.

³⁵ Yıldırım, T. "Danıştay Kararlarında Mücbir Sebep Kavramı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2019, 25(2), s. 1521.

³⁶ Alan, S. *Bireysel İş Hukukunda Zorlayıcı Sebep*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bilim Dalı, 2022, s. 33.

gösterilebilir. Mücbir sebep hâlinde, idarenin kusurlu veya kusursuz sorumluluğundan söz edilemez, çünkü bu durumlarda idarenin davranışı ile ortaya çıkan zarar arasında nedensellik bağı kurulması mümkün değildir³⁷.

Bir olayın mücbir sebep olarak nitelendirilebilmesinin ilk ve en temel koşulu, söz konusu olayın vuku bulmasında herhangi bir idari fiilin veya faaliyetin nedensel bir katkısının bulunmamasıdır. Diğer bir ifadeyle, olayın tamamen idarenin faaliyet ve eylemlerinin nedensel etkisi dışında gerçekleşmesi gerekmektedir. Buna karşılık, eğer meydana gelen zarar, idarenin yürüttüğü hizmetlerle doğrudan ilişkilendirilebiliyorsa ve arada nedensellik bağı mevcutsa, idare bu zararı tazmin etmekle yükümlüdür; bu durumda mücbir sebep hali söz konusu olmayacaktır³⁸. Bir olayın mücbir sebep vasfı kazanabilmesi için aranan ikinci temel koşul, söz konusu vakanın öngörülemez nitelikte olmasıdır. Bir olayın mücbir sebep olarak addedilebilmesi için, objektif olarak önceden tahmin edilmesi veya öngörülmesi mümkün olmayan bir nitelik taşıması gerekir. Öngörülemeyen vakalar, mahiyetleri itibarıyla fevkalade ve umulmayan (olağanüstü ve sıradışı) nitelikteki olaylardır. Buna karşılık, sıkça karşılaşılan ve mutad (rutin) bir biçimde vuku bulan olaylar, hukuken öngörülebilir kabul edilir ve bu nedenle mücbir sebep olarak nitelendirilemezler.

Örneğin, deprem kuşağında yer alan ve sürekli depremlerle karşılaşılan bir bölgede meydana gelen deprem, mücbir sebep olarak değerlendirilmemelidir. Aynı şekilde, geçmişte büyük bir felakete yol açmış bir olayın, aynı yer ve koşullarda tekrar meydana gelmesi durumunda, bu olay artık öngörülemez sayılmamalıdır. Fransa’da, yüz yıl önce gerçekleşen büyük bir sel felaketinin aynı şekilde tekrar yaşanması, mücbir sebep olarak nitelendirilmemiştir. Öngörülemezlik değerlendirmesi, somut bir olgudur ve yargı organları tarafından yapılır. Yargı organı, her olayı kendi özel şartları ve meydana gelme koşulları ışığında değerlendirerek öngörülemezliğe karar verir³⁹.

³⁷ Yıldırım, a.g.e., s. 1521.

³⁸ “Davalı idarenin savunmasında ise; o tarihte bölgede yağış olduğu kabul edilmekte ve kanalizasyon şebekesinin bakımının zamanında yapılarak yağmur sularına karşı önlemler alınmış olduğu beyanından başka, zararın idarenin yürüttüğü hizmetin dışında başka bir sebeple gerçekleştiğini ortaya koyacak bir tespit bulunulmamaktadır. Bu açıklamalar karşısında uyumsuzluk konusu olayda hukuken geçerli delil niteliği taşıdığı anlaşılan ekspertiz raporu dikkate alınmak suretiyle oluşan zarar ile idarenin yürüttüğü hizmet arasında nedensellik bağının var olduğu kabul edilerek tazminata hükmedilmesi gerekmektedir”. Karar Tarihi: 11.05.2011D. 8.D., E. 2011/2237, K. 2011/2623; Bkz.; Bucaktepe, A. “Depremden Dolayı İdarenin Sorumluluğu”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, 17(26-27-28-29), s. 103.

³⁹ Bucaktepe, a.g.e., s. 103.

Bugün, idarenin sahip olduğu istatistiksel veriler, raporlar, araçlar, iletişim imkanları ve uzman personel, mücbir sebebin öngörülemezlik boyutunu giderek sınırlamaktadır. İdare, sahip olduğu bilgi ve teknolojiyle, özel hukuk kişilerine kıyasla, özellikle doğal afetlerden kaynaklanan zararları hafifletme konusunda çok daha güçlü bir kapasiteye sahiptir.⁴⁰ Ayrıca, günümüz teknolojisinin sunduğu imkanlarla, doğal afetlerin tahmin edilmesi ve bu tür olayların olası etkilerine karşı önlemler alınması, geçmişe kıyasla çok daha kolay hale gelmiştir. Bu gelişmeler ışığında, idarenin bu tür olaylardan kaynaklanan zararlardan sorumluluğunun kapsamı daha geniş bir biçimde belirlenebilir⁴¹.

1.3.3.2. Beklenmeyen Hal

Beklenmeyen hâl, diğer adıyla kaza ya da umulmayan hal, idarenin faaliyetleri sırasında meydana gelen, ancak öngörülmesi ve önlenmesi mümkün olmayan olayları ifade etmektedir.⁴² Mücbir sebepten temel farkı, olayın dışsal bir etkiden ziyade idarenin faaliyet alanı içerisinde gerçekleşmesi ve bu nedenle idareye atfedilebilir olmasıdır. Bununla birlikte, öngörülemezlik ve önlenemezlik açısından beklenmeyen hâl ile mücbir sebep arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Özel hukukta bu iki kavram arasında bir ayrım yapılmamakla birlikte, idare hukukunda beklenmeyen hâl ve mücbir sebep ayrı başlıklar altında incelenmekte ve farklı hukuki sonuçlara bağlanmaktadır. Beklenmeyen hâl, sebebi zarar oluşmadan önce belirlenemeyen, idarenin faaliyet alanı içerisinde gerçekleşen bir olay nedeniyle ortaya çıkan zararı ifade eder. Buradaki "sebebin bilinmemesi," olayın nedeninin zarar gerçekleşmeden önce öngörülememesi anlamına gelmektedir⁴³. İçsellik unsuru taşıyan bu tür öngörülemez ve önlenemez olaylara, iskeleye bağlı bir hücum botunun bilinmeyen bir nedenle patlaması⁴⁴, kamu aracının lastiğinin patlaması⁴⁵, bir uçağın

⁴⁰ Avcı, a.g.e., s. 14.

⁴¹ Özdemir, H. E. "Türk Hukukunda İdarenin Deprem Dolayısıyla Sorumluluğu", *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku: Uluslararası Sempozyum Bildiriler Kitabı*, (Ed. A. Nuhoglu & F. İlçin Gönenç), İstanbul Medipol Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 27.

⁴² Avcı, a.g.e., s. 14.

⁴³ Işıklar, a.g.e., s. 138.

⁴⁴ Danıştay12.D., E: T:24.02.1971, E.1968/868, K:1971/427, T:25.12.1968, Bkz. Işıklar, a.g.e., s. 138.

⁴⁵ Danıştay12.D., E:1967/1778, K:1968/2449, Bkz. Işıklar, a.g.e., s. 138.

motoruna uçuş sırasında kuş girmesi⁴⁶, elektrik nakil hattından çıkan kıvılcımın orman yangınına yol açması⁴⁷, idareye ait bir araçta yangın çıkması ya da bir cephaneliğin infilak etmesi gibi durumlar örnek olarak verilebilir.

1.3.3.3. Zarar Görenin Davranışı

Zararın oluşumunda bireyin (mağdurun) davranışının katkısı, idarenin tazminat yükümlülüğünü etkileyebilecek bir faktördür; bu etki, idarenin sorumluluğunun tamamen ortadan kalkmasına neden olabileceği gibi kısmi bir tenkise (azaltmaya) da yol açabilir. Eğer zarar, münhasıran zarar görenin kendi fiilinden kaynaklanıyor ve idarenin söz konusu zararın oluşumunda hiçbir nedensel katkısı bulunmuyorsa, idari fiil ile zarar arasındaki nedensellik bağı kesintiye uğrar. Bu durumda, idarenin hukuki mesuliyeti tamamen bertaraf olur. Bununla birlikte, bazı hallerde, zararın vuku bulmasında hem zarar görenin hem de idarenin (veya hizmetin) kusurunun müştereken etkili olduğu görülebilir. Bu gibi durumlarda, idarenin sorumluluğu tamamen ortadan kalkmamakla birlikte, kısmi bir azalmaya tabi olur; yani sorumluluk paylaşılır. Sorumluluğun paylaşıldığı durumlarda, tazminat miktarı belirlenirken, zarar görenin kusur veya katkı oranı dikkate alınarak bir indirim (tenkiset) yapılır⁴⁸.

Danıştay, Marmara Depremi nedeniyle konutlarda meydana gelen zararlarla ilgili açılan tazminat davasında, eğer zarar tamamen depremden kaynaklanmışsa idarenin sorumluluğunun söz konusu olamayacağına karar vermiştir. Ancak zararın deprem dışında, idarenin eylemleriyle ağırlaştırıldığının tespit edilmesi durumunda, bu artan zarar üzerinden idarenin kusuru dikkate alınarak tazmin sorumluluğu doğar. Özellikle, deprem bölgesinde yapılaşmanın deprem mevzuatına aykırı şekilde gerçekleştirilmesi, örneğin inşaat ruhsatının bu koşullara uymayarak verilmesi veya fay hattı üzerinde yapılaşma izni verilmesi gibi durumlarda, idareler zararın artmasından kusurlu tutulabilir. Ancak, deprem sonucu oluşan tüm zararların idarenin tazmin sorumluluğu altında olduğu söylenemez.⁴⁹

⁴⁶ Danıştay 12.D., E: E.1967/1689, K:1971/1008, T:20.04.1971, Bkz. Işıklar, a.g.e., s. 138.

⁴⁷ Danıştay 10.D., E: 1987/2096, K:1990/230, T:12.2.1990, Bkz. Işıklar, a.g.e., s. 138.

⁴⁸ Bucaktepe, a.g.e., s. 110.

⁴⁹ Yıldız, a.g.e., s. 150.

Zararın meydana gelmesinde zarar görenin kendi eyleminin başlıca etken olduğu durumlarda, idare sorumluluktan kurtulabilir. Danıştay, somut olayda yapılan bilirkişi incelemesi sonucunda, inşaatın onaylı projeye uygun olarak başlatıldığını, ancak ruhsatına aykırı olarak tamamlandığını ve henüz iskan edilmeden deprem sonucu zarar meydana geldiğini belirtmiştir. Bu sebeple, idarenin zararı ağırlaştırıcı bir eylemi olmadığı, zarar görenin inşaat sahiplerinin davranışlarının zararı artırdığına karar verilmiştir.⁵⁰ Sonuç olarak, idare depremin mücbir sebep olarak kabul edilmesi durumunda bile, üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirdikten sonra diğer zararlardan sorumlu tutulamaz. Bu, her türlü zararın idareye yüklenemeyeceği anlamına gelir.

Bir kişinin meşru bir hakkını kullanırken zarara uğraması durumunda, idarenin sorumluluğu tam olarak kabul edilmektedir. Ancak, meydana gelen zarar, mağdurun hukuka aykırı bir davranışından kaynaklanıyorsa, bu zararın ilgili kişi tarafından üstlenilmesi gerekmekte olup, idarenin bu tür zararları tazmin etme yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁵¹

Fransa’da idari yargı organları, benzer durumlarda idarenin sorumluluğunu reddetmiştir. Örneğin, kamuya ait bir araziye izinsiz işgal eden bir kişinin, kolluk kuvvetleri tarafından alandan çıkarılırken uğradığı zarar; balıkçılık izni almaksızın bir nehirde avlanan bir şirketin, nehir kirliliğinden doğan zararı; bir isyan sırasında mahkûmların ayaklanmasına katılan kişinin bu olay sırasında maruz kaldığı zarar; veya bir yüzme havuzunun güvenlik parmaklıklarını kaldıran kişinin uğradığı zarar gibi olaylarda, zararın mağdurların hukuka aykırı eylemlerinden kaynaklandığı tespit edilmiş ve idarenin bu zararları tazmin etmesine gerek olmadığı yönünde karar verilmiştir.⁵²

Benzer şekilde, Türk Danıştay’ı da gayrimeşru bir durumdan kaynaklanan zararlarda idarenin sorumluluğunun bulunmadığına ilişkin kararlar almıştır. Örnek

⁵⁰ D.İ.D.D.K., Karar Tarihi: 17.12.2009, E. 2008/11, K. 2009/3108; Bkz. Bucaktepe, a.g.e., s. 110.

⁵¹ Çiftçi, P. “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Riskli Yapı Tespitine Yönelik Yargısal Hakların Kötüye Kullanımından Doğan Tazminat Sorumluluğu”, *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku: Uluslararası Sempozyum Bildiriler Kitabı*, (Ed. A. Nuhoglu & F. İlçin Gönenç), İstanbul Medipol Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 236.

⁵² Tekinsoy, M. A. “Anayasa Mahkemesinin Kamu Görevlilerinin Kişisel Sorumluluğu Konusundaki Yaklaşımının Muhtemel Sonuçları”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2013, (1), s. 30.

olarak, belediye tarafından yıkılma tehlikesi nedeniyle yapılan uyarılara rağmen onarılmayan bir binanın zorla yıkılması⁵³; girilmesi yasak bir alana giren bir kişinin mayına basarak zarar görmesi⁵⁴; İmar Kanunu'na aykırı olarak inşa edilen bir yapının, idareye ait bir fabrikada meydana gelen patlamadan zarar görmesi⁵⁵ veya Bakanlık izni olmaksızın devlete ait ormanlık bir alanda işletilen krom madeni ocağının idare tarafından kapatılması⁵⁶ gibi olaylarda, Danıştay idarenin sorumlu olmadığına karar vermiştir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) de benzer şekilde, mağdurların kendi kusurlarından kaynaklanan zararlarda idarenin tazminat sorumluluğunu reddetmiştir. Örneğin, hareket hâlindeki bir askeri araçtan düşen kepini almak için atlayan erin sakatlanması; izinsiz olarak askeri bir aracı kışladan çıkaran bir askerin, aracın devrilmesi sonucu yaşamını yitirmesi; nöbet sırasında tabancayı kurcalayan bir askerin kendini yaralaması; ranzada şakalaşırken düşerek ölen bir askeri öğrencinin durumu; ya da yerde bulunduğu bir fûnyeyle evde oynarken patlama sonucu sakatlanan bir askerin durumu gibi olaylarda, mağdurların hukuka aykırı veya dikkatsiz davranışları nedeniyle zararın doğduğu gerekçesiyle, tazminat talepleri reddedilmiştir⁵⁷.

1.3.3.4. Üçüncü Kişinin Davranışı

Eğer zararın meydana gelmesinde üçüncü bir kişinin kusuru etkili olmuşsa, idarenin sorumluluğu ortadan kalkabilir. Üçüncü kişinin kusuru, zararın büyümesine neden olmuşsa, idarenin sorumluluğu, artan zarar oranında azalabilir⁵⁸. Danıştay 10. Dairesi, bu konuya ilişkin bir davada, zarar görenin ve üçüncü kişinin kusurunun, idarenin kusurlu faaliyetinin zararlar arasındaki illiyet bağıını kopardığına ve dolayısıyla idarenin tazmin sorumluluğunun bulunmadığına karar vermiştir⁵⁹.

⁵³ D. 6. D., 30.05.1966 Tarih, E.1965/4120, K.1966/2262; Bkz. Uslu, S. *İdarenin Kusursuz Sorumluluk Hallerinden Birisi Olarak Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi ve Hukuki Niteliği*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 71.

⁵⁴ D. 12. D., 17.03.1970 Tarih, E.1967/2077, K.1970/479; Bkz. Uslu, a.g.e., s. 70.

⁵⁵ D. 10. D., 10.12.2001 Tarih, E.2000/3233, K.2001/4684; Bkz. Uslu, a.g.e., s. 70.

⁵⁶ D. 8. D., 21.09.1984 Tarih, E.1982/2256, K.1984/1193; Uslu, a.g.e., s. 71.

⁵⁷ Uslu, a.g.e., s. 71.

⁵⁸ Avcı, M., "Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Mâlî Sorumluluğu", Ankara Barosu Dergisi, (1), 2012, s.124.

⁵⁹ Danıştay 10. Dairesi. Karar Tarihi: 18.09.2007. Esas: 2005/4493. Karar: 2007/4199. Bkz.; Avcı, a.g.e., s. 124.

İdarenin hukuki sorumluluğunu etkileyebilecek unsurlardan biri de, sürece dâhil olan üçüncü kişilerin fiil ve davranışlarıdır. Bu husus, yalnızca Fransız idare hukuku doktrininde değil, aynı zamanda Türk idare hukuku öğretisinde de “üçüncü kişinin kusuru” kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır.⁶⁰ Kamu idaresinin sorumluluğu bağlamında "üçüncü kişinin kusuru" ibaresinin kullanımı, her zaman tam olarak isabetli değildir. Zira, idarenin sorumluluğunun belirli şartlar altında, üçüncü kişinin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın da gündeme gelebileceği haller mevcuttur. Bu nedenle, bu ifade yerine "üçüncü kişinin fiili" veya "üçüncü kişinin davranışı" gibi ibarelerin kullanılması hukuki açıdan daha doğru ve yerinde bir yaklaşım teşkil eder. Nitekim bu ifade tarzı hem Fransız hem de Türk hukuki öğretisinde daha yaygın bir kabul görmüştür. Bu tercihin temel nedeni şudur: Eğer meydana gelen zarar münhasıran üçüncü kişinin fiilinden kaynaklanıyor ve bu fiil, idari eylem ile zarar arasındaki nedensellik bağını tamamen kesiyorsa, idarenin sorumluluğunun ortadan kalkması için, üçüncü kişinin söz konusu fiilinin kusurlu bir nitelik taşıması zorunlu değildir. Bu çerçevede, illiyet bağını etkileyen dışsal faktör olarak "üçüncü kişinin kusuru" yerine "üçüncü kişinin fiili" ifadesi hem kavramsal olarak daha doğru hem de pratik açıdan daha uygundur. Zira, zarar tamamen üçüncü kişinin davranışından neşet etmişse, zarar ile idarenin eylemi arasında nedensellik bağı kurulamayacağından, idarenin bu zarardan dolayı sorumlu tutulması hukuken mümkün olmayacaktır⁶¹.

1.4. İdarenin Sorumluluğunun Şartları

İdare, kamu hizmetlerini yerine getirirken, gerçekleştirdiği işlem ve eylemler sonucunda bireylerin kişisel haklarına ya da malvarlığına zarar verebilir. Bu tür durumlarda, idarenin hukuki sorumluluğunun doğabilmesi, özel hukukta olduğu gibi, belirli üç koşulun bir arada bulunmasına bağlıdır. Bu koşullar; bir zararın meydana gelmesi, zarara neden olan işlem veya eylemin idareye ait olması ve zarar ile söz konusu işlem veya eylem arasında nedensellik bağının bulunmasıdır. Bu koşullardan

⁶⁰ Baycık, G. “Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Haklarında Yeni Düzenlemeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2013, (3), s. 161.

⁶¹ Çatak Iriz, B. *Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011, s. 75.

herhangi birinin eksik olması, genel kural olarak, idarenin sorumluluğunun doğmasını engeller⁶².

Anayasa'nın 125. maddesinin 7. fıkrasında yer alan “*İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür*” hükmü, idarenin sorumluluğunun esaslarını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu düzenleme, idarenin sorumluluğunun doğabilmesi için bazı temel unsurların varlığını gerektirmektedir. Buna göre, öncelikle idareye yüklenebilecek bir eylem veya işlem bulunmalı, bu eylem veya işlem neticesinde bir zarar meydana gelmeli ve zarar ile idarenin gerçekleştirdiği fiil arasında bir nedensellik bağı kurulabilmelidir⁶³.

1.4.1. Fiil

Kusursuz sorumluluk, idarenin hukuka uygun eylem ve işlemleri sonucunda ortaya çıkan zararları, belirli koşulların sağlanması durumunda, herhangi bir kusur aranmaksızın tazmin etme yükümlülüğünü ifade eder. Başka bir deyişle, idarenin kusuru bulunmasa dahi, gerçekleştirdiği fiil ve davranışlar nedeniyle meydana gelen zararların giderilmesini sağlayan bir sorumluluk türüdür⁶⁴.

İdarenin sorumlu tutulabilmesi için, zarara yol açan bir idari tutum veya davranışın mevcut olması gereklidir. Bu idari tutum, kimi durumlarda bir idari işlem olarak ortaya çıkarken kimi zamanda bir idari işlemin uygulanması sürecinde gerçekleşen ya da herhangi bir idari işleme dayanmayan bir idari eylem şeklinde tezahür edebilir. Zarar doğuran idari davranış, aktif bir eylem sonucu gerçekleşebileceği gibi (örneğin, bir idari işlem veya eylemin gerçekleştirilmesi sonucu doğan zararlar), pasif bir tutumun sonucu olarak da meydana gelebilir. Bu tür pasif durumlar, idarenin hukuken yerine getirmesi gereken bir yükümlülüğü ihmal etmesi diğer bir ifadeyle gerekli idari davranışı gerçekleştirmemesi durumunda ortaya çıkar.⁶⁵

⁶² Kavut, S. *İdarenin Kusurlu Sorumluluk Halleri*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2013, s. 85.

⁶³ Sarıdere, İ. *Yargı Kararları Işığında İdarenin Rücu Davaları*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü, 2020, s. 7.

⁶⁴ İpek, M. *Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019, s. 80.

⁶⁵ Özkarslı, a.g.e., s. 17.

İdarenin sorumluluğunun doğabilmesi için bir eylem veya işlemin varlığı şartı, idarenin tüm sorumluluk türleri açısından geçerlidir. Bununla birlikte, zarar veren eylemin idarenin görevlileri dışında başka kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olması durumunda, bu fiil nedeniyle idarenin sorumluluğundan söz edilemez. Dolayısıyla, idarenin sorumluluğu, yalnızca idareye atfedilebilen eylem veya işlemlerle sınırlıdır⁶⁶.

1.4.2. Kusur

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinden kaynaklanan zararlar, idarenin kusura dayalı sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu sorumluluk türü, kamu hizmetinin gereği gibi ifa edilmemesi; başka bir deyişle, hizmetin kötü bir biçimde yürütülmesi, geç işlemesi ya da hiç yerine getirilmemesi gibi durumları kapsamaktadır. Ne var ki, özellikle sağlık hizmetleri gibi karmaşık yapıya sahip kamu hizmetlerinde ortaya çıkan zararların, bu kategorilerden herhangi birine doğrudan dahil edilememesi, idarenin sorumluluğunu tamamen bertaraf etmez. Zira bu tür bir sınıflandırma, esasen kavramsal bir ihtiyaçtan kaynaklanmakta olup, idarenin hukuki sorumluluğunu sınırlandırma amacı taşımamaktadır. Bu nedenle, hizmet kusurunun varlığı, sadece klasik kategorilerle sınırlı düşünülmemeli; somut olayın özellikleri çerçevesinde idarenin hizmeti yürütmedeki genel özen ve dikkat yükümlülüğü de göz önünde bulundurulmalıdır⁶⁷.

İdarenin hukuki sorumluluğunun doğabilmesi için, sorumluluğa esas teşkil eden idari davranışın—yani işlemin veya eylemin—hukuken hatalı olması gerekmektedir. Bu gereklilik, özellikle kusura dayalı sorumluluk rejimi bakımından geçerlidir; zira kusursuz sorumluluk türlerinde bu türden bir hata unsurunun varlığı aranmamaktadır. Kusur kavramı, idare hukukunda çoğunlukla "hizmet kusuru" bağlamında ele alınmakta olup, kamu hizmetlerinin organizasyonu veya işletilmesi sürecindeki aksaklıkları ifade eder. Klasik idare hukuku doktrinde bu kusur, kamu hizmetinin kötü bir şekilde işlemesi, olağandan yavaş işlemesi veya hiç işlememesi

⁶⁶ Ayakçıoğlu, M. S. *Yargı Kararları Işığında İdarenin Hizmet Kusuru Nedeniyle Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran ve Azaltan Nedenler Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 37.

⁶⁷ Bayındır, M. S. "Sağlık Hizmetlerinde İdarenin ve Hekimlerin Sorumluluğu", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, 11(1), s. 557.

halleriyle somutlaştırılmıştır. Bununla birlikte, çağdaş doktrinlerde kusur kavramı daha geniş ve işlevsel bir biçimde tanımlanmakta; bu bağlamda, “idareye yüklenen belirli bir ödevin gereği gibi yerine getirilememesi” kusur olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, idarenin kamu hizmetini yürütürken gerekli özen ve dikkat yükümlülüğünü ihlal etmesi, hizmet kusurunun varlığına işaret eder ve sorumluluğun doğmasına sebebiyet verir⁶⁸.

1.4.3.Zarar

Zarar, bir bireyin malvarlığında ya da kişisel değerlerinde iradesi dışında meydana gelen azalmayı ifade eder. Zarar hem maddi hem de manevi nitelikte olabilir. Maddi zarar, ekonomik olarak ölçülebilir kayıpları kapsarken, manevi zarar; kişinin onuruna, itibarına, beden bütünlüğüne veya yakınlarına yönelik saldırılar sonucunda yaşadığı ruhsal ve fiziksel acıları içerir. Zarar, idarenin tazminat yükümlülüğünün en temel unsurlarından biridir. Zira, bir zarar söz konusu değilse tazminat yükümlülüğü de doğmaz. Bunun yanı sıra, zarar doğurucu fiil sonucunda zarar görenin bir kazanç sağlaması durumunda, idarenin tazminat borcundan bu kazanç düşülür. Örneğin, şehit yakınlarına bağlanan maaşlar bir yarar olarak değerlendirilir ve bu gelir, destekten yoksun kalma tazminatından mahsup edilir⁶⁹.

İdare hukukunda idari sorumluluğun temel amacı, meydana gelen zararın giderilmesidir. Bu durum, idare hukukundaki sorumluluğun "cezalandırıcı (sanctionnatrice)" değil, "tazmin edici (reparatrice)" bir niteliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, idarenin hukuka aykırı bir eyleminin bulunması dahi, eğer bu eylem neticesinde bir zarar oluşmamışsa, idarenin tazmin sorumluluğundan söz edilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde, ortaya çıkan her zarar da otomatik olarak idare tarafından karşılanamaz. Öncelikle zararın somut bir şekilde mevcut olması gereklidir. Henüz gerçekleşmemiş veya yalnızca gelecekte gerçekleşme ihtimali bulunan zararlar için tazminat talebi ileri sürülemez. Ayrıca, mahkemeler tarafından sıklıkla vurgulandığı gibi, davacı tarafından bir zarar iddiasında bulunulması, bu zararın varlığını kesin olarak kanıtlamaz. Zararın tazmin

⁶⁸ Özkarslı, a.g.e., s. 25.

⁶⁹ İpek, a.g.e., s. 9.

edilebilmesi için varlığının somut delillerle ortaya konulması ve kesinlik kazanması gereklidir diğer bir ifadeyle ihtimale dayalı olamaz. Bununla birlikte, idari yargıda bu süreç adli yargıya kıyasla daha esnek bir şekilde işler. İdari yargıda re'sen araştırma ilkesi uygulandığı için davacı zararını kanıtlama konusunda tamamen kendi çabalarına bırakılmaz. Mahkeme, dava konusu eylem veya işlemlerle ilgili bilgi ve belgeleri doğrudan kendisi araştırır ve davayı aydınlatmak için gerekli incelemeleri yapar. Bu süreç, mahkemenin inisiyatifıyla yürütülür ve dava, bu araştırmaların sonucuna göre karara bağlanır⁷⁰.

1.4.4.Nedensellik Bağı

Nedensellik bağı sebep-sonuç ilişkisi veya illiyet bağı gibi terimlerle ifade edilmektedir. Meydana gelen zarar ile bu zararın ortaya çıkmasına neden olan idari eylem arasındaki ilişki, illiyet bağı olarak adlandırılır⁷¹. İdarenin hukuki sorumluluğunun doğabilmesi için, zarar ile bu zarara yol açan olay arasında bir illiyet bağının bulunması zorunludur. Genel olarak, idarenin sorumluluğu, zarar ile idari faaliyet arasında doğrudan bir nedensellik bağına dayanmakla birlikte, toplumsal olaylarda olduğu gibi dolaylı bir ilişki de söz konusu olabilir⁷².

İdari sorumluluğun doğabilmesi için zararın meydana gelmesi asli bir şart olmakla birlikte, bu zararın idarenin işlem veya eylemiyle arasında bir nedensellik bağının varlığı da ayrıca aranmaktadır. Bu nedenle, illiyet bağı kavramının incelenmesi, idari sorumluluğun temel unsurlarından biri olarak önem taşımaktadır. Hukuk literatüründe illiyet bağı; meydana gelen zarar ile bu zarara sebep olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmalkâr davranış arasındaki neden-sonuç ilişkisini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, sorumluluğa esas teşkil eden davranış ile ortaya çıkan zarar arasında doğrudan ve uygun bir bağın bulunması gereklidir. Bir fiilin hukuka aykırı olması, tek başına sorumluluğu doğurmaz; zararın bu fiilden kaynaklandığının tespiti esastır. Bu bağlamda, ister kusura dayalı sorumluluk söz konusu olsun, isterse kusursuz sorumluluk ilkeleri çerçevesinde değerlendirme yapılsın, tüm sorumluluk

⁷⁰ Sarıdere, a.g.e., s. 9.

⁷¹ Sivri Türker, G. *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılamasına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2021, s. 13.

⁷² Kavut, a.g.e., s. 92.

türlerinde illiyet bağının varlığı zorunlu bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Nedensellik bağının kesilmesi veya ortadan kalkması halinde ise, idarenin tazmin yükümlülüğü söz konusu olamaz⁷³.

Hukuki sorumlulukta bu ilke evrensel olarak geçerlidir. Sözleşmeye dayalı sorumluluk, sözleşme dışı sorumluluk, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi ya da tehlike sorumluluğu gibi farklı sorumluluk türlerinde, sorumluluğun oluşabilmesi için illiyet bağının varlığı şarttır. Kusursuz sorumluluk hallerinde ise illiyet bağı daha da kritik bir önem taşır. Bu tür durumlarda, kişinin hukuka aykırı bir eylemde bulunmuş olması ya da kusurlu bir davranış sergilemiş olması aranmaz; yalnızca zarar ile eylem arasında illiyet bağının bulunması, kişinin sorumlu tutulması için yeterlidir. Bu nedenle, doktrinde kusursuz sorumluluk genellikle "sebep sorumluluğu" olarak da adlandırılmaktadır⁷⁴.

⁷³ Ütük, a.g.e., s. 44.

⁷⁴ Saridere, 2020, a.g.e. s.19.

2. KAMU KÜLFETLERİ VE EŞİTLİK İLKESİ

Türk Hukukunda kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin felsefi temelleri, Mecelle'nin genel hükümlerinde de kendini göstermektedir. Özellikle, 87. maddede yer alan "Mazarrat menfaat mukabelesindendir" ve 88. maddede belirtilen "Külfet nimete ve nimet külfete göredir" ilkeleri, bu anlayışın tarihi dayanakları arasında sayılmaktadır. 1982 Anayasası'nın Başlangıç kısmında yer alan "Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve milli hayatın her türlü tecellisinde ortak olduğu" hükmü ile Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen kanun önünde eşitlik ilkesi, günümüzde kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin pozitif hukuk alanındaki temel normları arasında kabul edilmektedir.⁷⁵

Kamu külfetleri ve eşitlik ilkesi, kamu yönetimi ve hukuk sisteminde adaletin sağlanması açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu ilke, kamu hizmetlerinden yararlanan bireylerin, bu hizmetlerin getirdiği külfetlere de eşit şekilde katlanmalarını gerektirir. Böylece, kamu hizmetlerinden kaynaklanan zararlar, toplumsal adalet ve denge gözetilerek tüm toplum tarafından paylaşılır.

2.1. Kamu Külfeti

Külfet kavramı incelendiğinde, bireye yüklenen bir yükümlülük veya sorumluluk anlamına geldiği görülmektedir. Kişi, kendisine verilen bu yükümlülüğü yerine getirmediğinde doğrudan bir tazmin yükümlülüğü doğmaz; ancak bazı hak ve menfaatlerden yoksun kalmasına neden olabilecek sonuçlarla karşılaşabilir. Kamu külfeti olgusu ise genel olarak iki grupta ele alınmaktadır: Olağan kamu külfetleri ve eşitliği bozan olağan dışı kamu külfetleri. Olağan kamu külfetleri, toplumun geniş kesimine yayılan ve idarenin kamu hizmetlerini yerine getirirken bireylerin tamamı veya büyük bir bölümü tarafından üstlenilen, birey açısından aşırı bir yük oluşturmeyen ve katlanılabilir nitelikteki külfetler olarak değerlendirilmektedir.⁷⁶

⁷⁵ Bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/> (erişim tarihi: 01.02.2025).

⁷⁶ Gözütok Akbulut, L. *Özel Hukuk ve İdare Hukukunda Hakkaniyet Sorumluluğu*, Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024, s. 208.

2.1.1. Tanımı

Külfet kavramı, Arapça kökenli “klf” kelimesinden türeyen “kulfa” (yük, yükümlülük) sözcüğünden Türkçeye geçmiştir. Bu terim, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde "sıkıntı, zorluk, büyük masraf" gibi anlamlarla tanımlanmakta olup, bireyler veya toplum için önemli bir yükümlülük ya da zorluk ifade etmektedir. Hukuki bağlamda ise külfet, genellikle bir kişiye yüklenen sorumluluklar, görevler ya da yerine getirilmesi gereken yükümlülükler olarak değerlendirilir. Bu yükümlülükler, bireylerin haklarını kullanabilmesi veya bir faaliyette bulunabilmesi için katlanmaları gereken ekonomik, sosyal ya da fiziki zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, külfet sadece bireysel anlamda değil, toplumsal düzeyde de önemli bir etki yaratabilir. Kamu hukukunda da kamu külfetlerinin adil bir biçimde dağıtılması, eşitlik ilkesinin gereği olarak önemli bir yer tutar.⁷⁷

İdarenin gerçekleştirdiği bazı faaliyetlerden toplumun geniş bir kesimi faydalanırken, bazı bireyler bu faaliyetler nedeniyle zarara uğrayabilir veya çeşitli olumsuzluklarla karşılaşabilir. Bu durum, kamu külfetlerinin adil bir şekilde dağıtılması ilkesinde bir dengesizliğe yol açabilir. Ortaya çıkan bu dengesizliğin giderilmesi ve kamu külfetlerinin adaletli bir biçimde yeniden dağıtılması gerekmektedir. Bu denkleştirme ise, kamu yararını amaçlayan bir hizmet veya faaliyetten zarar gören bireylerin uğradıkları kayıpların idare tarafından tazmin edilmesi yoluyla sağlanmaktadır.⁷⁸

2.1.2. Tarihi Gelişimi

İdarenin mali sorumluluğu, idareye atfedilebilecek bir kusurun bulunmadığı durumlarda dahi söz konusu olabilmektedir. Bu sorumluluğun dayanağı, 26 Ağustos 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 13. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu madde, kamu külfetleri karşısında vatandaşların eşit olduğunu bir ilke olarak kabul etmektedir. Hukuka uygun bir kamu hizmetinin, yalnızca belirli bireylere katlanmak zorunda kalacakları bir zarar vermesi düşünülemez. Böyle bir

⁷⁷ Baydemir, E. *Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi ve İdare Hukukundaki Görünümleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 49.

⁷⁸ Wadood, S. *İdarenin Sorumluluğunu Gerektiren Zarar Kavramı*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 18.

durum, ilgili bireylerin devletin genel külfetlerine olan katkılarından daha ağır bir yük altına girmelerine neden olur. Bu nedenle, kamu hizmetlerinden kaynaklanan ve İnsan Hakları Bildirisi'nde öngörülen dengeyi bozarak vatandaşlar arasında kamu külfetleri karşısında eşitsizlik yaratan özel zararların tazmin edilmesi gerekmektedir. Alman Hukuku'nda ise, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, "fedakârlığın denkleştirilmesi" ilkesi olarak adlandırılmaktadır.⁷⁹

Tarihsel süreçte hukuk devleti ilkesi ve idarenin sorumluluğu kavramlarının gelişimi, çeşitli aşamalardan geçmiştir. Örneğin, 18. yüzyılda polis devlet aşamasında, hükümdarın mal varlığından ayrı bir devlet hazinesinin kabulü, sorumluluk fikrinin gelişimine önemli bir katkı sağlamıştır. Fransız Danıştay'ı ve diğer idari yargı mercilerinin verdiği kararlar, idarenin sorumluluğunu şekillendirmiştir. Örneğin, 1855 tarihli Rostchild ve 1873 tarihli Blanco kararları, idare hukuku kurallarının uygulanması gerektiğine hükmetmiştir. Daha sonra 1895 tarihli Cames kararı ile kusursuz sorumluluk ilkesi kabul edilmiştir. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile birlikte kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi benimsenmiş ve idarenin kusursuz sorumluluğunun temeli oluşturulmuştur. Bu ilkenin hukukun genel ilkeleri arasında kabul edilmesi, idari yargı kararlarına da yansımıştır. Couitéas (1923) ve Commune de Vic-Fezensac (1931) gibi davalar, bu ilkenin uygulanmasına örnek teşkil etmektedir. Alman Hukuku'nda ise fedakarlığın denkleştirilmesi (öffentlich-rechtlicher Aufopferungsanspruch) ilkesi, 1794 tarihli Prusya Devletleri Genel Eyaletleri Kanunu'nda yer almaktadır ve zamanla anayasal hüküm seviyesine ulaşmıştır. Türk Hukuku'nda da Cumhuriyet döneminde idarenin kamu hukuku alanında sorumsuzluğu anlayışı sona ermiştir. İlk olarak 1925 yılında çıkarılan 669 sayılı Şuray-ı Devlet Kanunu ile idarenin sorumluluğu kabul edilmiştir. 1961 ve 1962 tarihli Danıştay kararları, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin uygulanmasına dair önemli içtihatlar sunmaktadır.⁸⁰

⁷⁹ Ayanoğlu, T., *Danıştay Kararlarına Göre Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi ve Uygulama Alanı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994. s.43

⁸⁰ Tetik, A. T., *Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019. s. 13

2.1.3. Hukuki Niteliği

İdarenin faaliyetleri herhangi bir risk içermese, idarenin kusuru bulunmasa ve idarenin eylemleri hukuka uygun olsa dahi, belirli koşulların varlığı halinde idarenin sorumluluğuna gidilebileceğini öngören bir ilkedir. Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan "eşitlik ilkesi", anayasal bir değer olmasının yanı sıra hukukun genel prensiplerinden biridir.⁸¹

Külfet kavramı, özel hukuk ilişkileri bağlamında yer yer gündeme gelmekle birlikte, Medeni Kanun'un 432. maddesi haricinde doğrudan kanun metinlerinde açıkça yer almamaktadır. Özellikle Borçlar Kanunu'nda bu terim doğrudan kullanılsa da öğretide çeşitli hükümler külfet niteliğinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinde düzenlenen "gözden geçirme ve satıcıya bildirme" yükümlülüğü, doktrinde genellikle "muayene ve ihbar külfeti" olarak tanımlanmakta ve ifa edilmediği takdirde alıcının bazı hak arını yitirebileceği belirtilmektedir. Benzer şekilde, zarar görenin zararı azaltma yükümlülüğüne ilişkin hükümler de külfet perspektifinden ele alınmaktadır. Zira bu yükümlülükler, zarar görenin haklarından tam anlamıyla yararlanabilmesi için yerine getirilmesi gereken davranışsal şartları içermektedir. Özellikle taşınır satımı gibi sözleşme ilişkilerinde, tarafların sözleşmeden doğan bazı hakları ileri sürebilmeleri, belirli davranış normlarının—bir başka ifadeyle külfetlerin—yerine getirilmiş olmasına bağlı kılınmaktadır. Bu çerçevede, özel hukukta külfet, belirli bir hakkın kazanılması, korunması veya kullanılabilmesi amacıyla öngörülen davranışsal bir yükümlülük olarak ortaya çıkmakta; bu yükümlülüğün ihlali ise ilgili hakkın sınırlandırılması yahut tamamen kaybı sonucunu doğurabilmektedir. Buna karşılık, kamu hukukunda külfet kavramı daha çok bireylerin kamu gücü karşısındaki yükümlülükleriyle ilişkilendirilmekte ve genellikle kamu külfetleri bağlamında ele alınmaktadır.⁸²

⁸¹ Anayasa Mahkemesi, E.1976/51, K.1977/16, T.10.3.1977, rg.25.6.1977-15977; Anayasa Mahkemesi, E.1985/25, K.1986/8, T.11.3.1986, AYMKD, Sy.22, s.79; Anayasa Mahkemesi, E.1985/31, K.1986/11, T.27.3.1986, AYMKD, Sy.22, s.115; Anayasa Mahkemesi, E.1986/16, K.1986/25, T.21.10.1986, AYMKD, Sy.22, s.278; Anayasa Mahkemesi, E.1986/11, K.1986/26, T.4.11.1986, RG.22.2.1987-19380.

⁸² Baydemir, a.g.e. s.48

2.2. Eşitlik İlkesi

Kamu idaresinin faaliyetleri neticesinde üçüncü şahıslar nezdinde meydana gelen zararlar, yalnızca idarenin kusurlu eylemleri sonucunda değil, aynı zamanda kusura atıf yapılmaksızın, kusursuz addedilen fiillerinden dolayı da tazmin edilebilir. Bu ikinci duruma kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin zedelenmesi gibi haller örnek gösterilebilir. Kural olarak, hizmet kusuruna dayalı idari sorumlulukta, idarenin işlemlerinden kaynaklanan zararların tazmini için idarenin kusurlu olduğunun ispatı gerekmektedir. Ancak, bireylerin maruz kaldığı zararların her zaman idarenin kusurundan neşet etmediği de gözlemlenmektedir. Bu gibi durumlarda, idarenin bazı eylemleriyle oluşan zararların, idarenin kusuru tahkik edilmeksizin tazmin edilmesi bir zorunluluk teşkil edebilir. Kusursuz (Objektif) sorumluluk olarak adlandırılan bu rejim, idari yargı içtihatlarıyla kabul görmüş bir prensiptir. Kusursuz sorumluluk halinde, idarenin eylemi ile meydana gelen zarar arasında doğrudan bir nedensellik bağının (illiyet bağı) varlığının kanıtlanması yeterli olup, idarenin ayrıca kusurlu olduğunun ispatına gerek yoktur. Esasen kamu hizmetlerinin sunumunda vatandaşlar arasında eşit olmayan bir külfet dağılımının önüne geçmek amacıyla eşitlik ilkesi çerçevesinde, bu nevi zararların tazmini adalet ve hakkaniyetin temini açısından elzem bir gerekliliktir.⁸³

2.2.1. Anayasal ve Yasal Çerçevesi

1982 Anayasası'nın 10. maddesinin son fıkrasında, "Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar" hükmü yer almaktadır. Bu düzenleme ile Anayasa koyucu, hukuk devletinin temel prensiplerinden biri olan eşitlik ilkesini, idare açısından özel olarak vurgulamıştır. Bu çerçevede, idarenin kamu hizmeti sunarken ya da idari kolluk faaliyetlerinde eşitlik ilkesine aykırı hareket etmesi, Anayasa'ya aykırılık oluşturur ve söz konusu durumun şartları varsa, idarenin hukuki sorumluluğunu gündeme getirebilir.⁸⁴

⁸³ Topluk, G., "Danıştay İctihatları Bağlamında Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi", *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (SMART Journal)*, c. 5, sy. 24, 2024. s.1422

⁸⁴ Seyhan, S., *Yapay Zekâ Teknolojileri Kapsamında İdarenin Sorumluluğu*, Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023. s.201

1982 Anayasası'nda, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin açıkça ifade edilmediği görülmektedir. Ancak, Anayasa'nın 125. maddesinde yer alan “idare kendi işlem ve eylemlerinden sorumludur” ifadesi, içtihatlarla bu ilkenin temel prensibi olarak kabul edilmiştir. Anayasa'nın söz konusu maddesi, yalnızca idarenin kusurlu sorumluluğuyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda idarenin kusursuz olduğu durumlarda da sorumluluğunu ortaya koyan geniş bir yorum yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu madde, mali sorumlulukla ilgili ayrıntılı düzenlemeler içermediği için anayasal çerçeve içinde bu sorunun çözümü, içtihatlarla sağlanmıştır. Mahkemeler, kanuni sınırlar ve ilkeler doğrultusunda, idarenin kusursuz bile olsa sorumlu tutulabileceği hallerde, tazminat yükümlülüklerini belirleyen bir dizi karar almışlardır.⁸⁵

2.2.2. Kamu Külfetlerinde Eşitlik İlkesi

Yargıtay, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi kavramını, “hak” ve “adalet” kavramlarıyla birlikte ele almakta ve yorumlamaktadır. Bununla birlikte, bazı durumlarda bu ilkeyi, aslında uygulanması gereken diğer hukuki ilkelerin yerine ikame ederek kullanmaktadır.⁸⁶

Kamu hizmetlerinin ifası, belirli külfetleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin, kamusal altyapı çalışmaları nedeniyle ortaya çıkan malzeme ve işçilik maliyetleri, geçici süreyle sokakta meydana gelen toz, çamur veya yolların uzaması gibi durumlar, bireyler için külfet teşkil edebilir. Genel kural olarak, toplumun tüm bireyleri bu tür yükümlülüklerle eşit şekilde katlanmakla mükelleftir. Ancak bazı kişiler, genel külfetten daha ağır ve olağan dışı bir zarara uğrayabilir. İşte bu durumda, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin bir gereği olarak mağdur bireylerin uğradıkları zararların tazmin edilmesi kabul edilmektedir.⁸⁷

2.2.3. Kusursuz Sorumluluğun Şartları

Tıpkı özel hukuktaki kişi sorumluluğunun tesis edilebilmesi için belirli koşulların varlığı gerektiği gibi, idarenin hukuki mesuliyetinin doğumu da birtakım

⁸⁵ Topluk, a.g.e., s.1423

⁸⁶ Wadood, a.g.e, s.18

⁸⁷ Çağlayan, R., “Anayasa Mahkemesi’nin İdarenin Kusursuz Sorumluluğuna İlişkin ‘Nazife Başkan’ Kararı Üzerine Değerlendirmeler”, *Karar İncelemeleri Dergisi*, c. 1, sy. 2, 2023. s.14

temel şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Kusura dayalı sorumluluk rejiminin söz konusu olduğu durumlarda, bu temel şartlara ilaveten idari kusurun mevcudiyeti aranırken; idarenin kusursuz sorumluluğunun uygulama alanı bulabilmesi için ise, bir idari fiilin, bu fiil neticesinde oluşan bir zararın ve zarar ile idari fiil arasında bir nedensellik bağının bulunması zorunlu koşullardır.

2.2.3.1. İdari Davranış

İdari fiillerin icrası, ekseriyetle kamu personeli eliyle gerçekleştirilmektedir. Kamu hizmetlerine rızai olarak iştirak eden kişiler, teknik anlamda kamu görevlisi statüsü taşımazlar. Bununla birlikte, istisnai bazı hallerde, "arızı işbirlikçi" olarak vasıflandırılabilen bu gönüllülerin eylemleri neticesinde zararlar vuku bulabilir. Bu gibi durumlarda, gönüllü katılımcıların fiilleri idari fiil mahiyetinde değerlendirilerek, meydana gelen zarardan dolayı idarenin hukuki mesuliyetine gidilmesi mümkün olabilmektedir. Öte yandan, hukuki öğretilerde yaygın kabul gören görüşe göre, kamu hizmetlerini imtiyaz sözleşmesi marifetiyle ifa eden özel hukuk tüzel kişiliklerinin eylemleri, prensip olarak, doğrudan doğruya idareye isnat edilemez. Ancak, imtiyaz sahibi özel hukuk tüzel kişinin mali acze düşmesi veya iflası gibi belirli şartların gerçekleşmesi halinde, idarenin ikincil (tali) sorumluluğuna başvurulabileceği ifade edilmektedir.⁸⁸

2.2.3.2. Zarar

Zarar görenin kendi kusuruyla zararını artırdığı durumlar ile kusursuz sorumluluk hâllerinde, sorumluluğu üstlenen kişinin ek bir kusurunun bulunması halinde, zararın tazmini sürecinde kusurun bu özellikleri de dikkate alınmaktadır. Türk Borçlar Kanunu'nda kusurun türleri açık bir şekilde sıralanmamış olup, bu durum kusurun herhangi bir derecede gerçekleşmesi hâlinde (zararın meydana gelmesi şartıyla) tazmin sorumluluğunun doğacağı anlayışına dayanmaktadır. Bu bağlamda, hâkim kusurun kast veya ihmal derecesini değerlendirerek, hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde tazminat miktarını belirleyebilecektir.⁸⁹

⁸⁸ Tetik, a.g.e., s.22

⁸⁹ Oğuz, H., "Sorumluluk Hukukunda Kusur", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 28, 2016. s.273

2.2.3.3. İlliyet Bağı

Kamu idaresinin eylem ve işlemleri neticesinde bireylerin zarar görmesi söz konusu olabilir. Bu tür zararların idare tarafından karşılanması (tazmini), çağdaş bir hukuk devleti olmanın temel ve vazgeçilmez bir gerekliliği olarak kabul edilmektedir. İdarenin sebep olduğu eylem veya işlemlerin kusurlu olduğu tespit edildiği takdirde, bu zararların giderilmesinde kusura dayalı sorumluluk ilkesi öncelikli ve esas alınacak hukuki zemin olarak uygulama alanı bulmaktadır. Ancak bazı durumlarda, idarenin kusurlu olması şartı aranmadan da sorumluluk doğabilir. İdarenin kusursuz sorumluluğuna başvurulabilmesi için, idarenin gerçekleştirdiği eylemin, bu eylemin sonucu olarak meydana gelen zararın varlığı ve idarenin eylemi ile meydana gelen zarar arasında bir nedensellik (illiyet) bağının bulunması gerekir.⁹⁰

2.2.4. İlkenin Özellikleri

Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından doğan sorumluluk, kusur sorumluluğu ve risk sorumluluğuna kıyasla tamamlayıcı bir nitelik taşır. Eğer zarar kusur veya risk sorumluluğu esaslarına göre tazmin edilebiliyorsa, bu ilkeye dayanarak idarenin sorumluluğuna gidilemez. Aynı zamanda kamu düzenine ilişkin bir ilke olup, yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir ve hâkim tarafından resen dikkate alınabilir. Bu sorumluluk, kazalardan veya beklenmedik olaylardan kaynaklanan zararları değil, doğrudan kamu hizmetinin icrası sırasında ortaya çıkan ve öngörülebilir nitelikte olan zararları kapsar. Kusursuz sorumluluk ilkesi çerçevesinde değerlendirildiğinden, zarar görenin idarenin kusurunu ispatlamasına gerek olmaksızın tazmin sorumluluğu doğar. Dolayısıyla, idarenin kusuru bulunmasa dahi, bireylerin kamu hizmetinden kaynaklanan olağandışı bir zarara uğraması halinde, kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasına dayalı olarak idarenin sorumluluğu söz konusu olabilir.⁹¹

Hakkaniyet veya nesafet ilkesi, idarenin kusurunun bulunmadığı, tehlikeli bir faaliyet yürütmediği veya herhangi bir özel araç kullanmadığı durumlarda, bazı

⁹⁰ Bayer, Ç., “Danıştay Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesine Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt. 1, sayı. 1, 2018, s.37

⁹¹ Topluk, a.g.e. s.1426

bireylerin diğerlerine kıyasla olağandışı ve özel bir zarara uğraması halinde, bu zararın tazmin edilmesi gerekliliğini ifade eder. Bu kapsamda, kusursuz sorumluluk ilkesi çerçevesinde, hakkaniyete aykırı olan bu tür zararların idare tarafından karşılanması esastır. Denkleştirme ilkesi, kamu yararına gerçekleştirilen bir faaliyet sonucu zarara uğrayan bireylerin zararlarının idarece tazmin edilmesi suretiyle hayata geçirilir. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, idarenin sorumluluğuna ilişkin tamamlayıcı bir nitelik taşır ve şu özelliklere sahiptir:⁹²

- Tamamlayıcı sorumluluk niteliği: Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasına dayalı sorumluluk, kusur sorumluluğu veya risk sorumluluğu uygulanmadığı takdirde devreye girer. Diğer bir ifadeyle idarenin kusurunun veya tehlikeli bir faaliyetin olmadığı durumlarda, bireylerin olağandışı bir zarara uğraması halinde bu ilke temel alınarak sorumluluk tesis edilebilir.
- Kamu düzenine ilişkin olması: Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi kamu düzenine dair bir husus olup, mağdur taraf yargılamanın her aşamasında bu ilkeye dayanabilir. Ayrıca, hâkim de resen bu ilkenin uygulanıp uygulanamayacağını inceleyebilir.
- Öngörülebilir ve doğal zararların tazmini: Bu ilkeye dayalı sorumluluk, beklenmedik kazalardan değil, doğrudan yapılan işlemin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan zararların tazminine ilişkindir. Bu yönüyle risk sorumluluğundan ayrılmaktadır.

2.2.5. İlkenin Diğer Sorumluluk Esaslarından Ayrılması

İdarenin sorumluluğu, temel olarak kusur sorumluluğu ve kusursuz sorumluluk olmak üzere iki farklı şekilde ele alınır. Kusur sorumluluğunda, idarenin hizmet kusuru işlemesi veya kamu görevlisinin kişisel kusurundan kaynaklanan zararlar söz konusudur. Kusursuz sorumlulukta ise idarenin herhangi bir kusuru olmasa bile, kamu hizmeti nedeniyle bireylerin olağandışı bir zarara uğraması durumunda tazmin yükümlülüğü doğar. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, özellikle kusursuz sorumluluk kapsamında değerlendirilir ve bireylerin kamu hizmetlerinden

⁹² Bayer, a.g.e. s.48

kaynaklanan haksız yüklerden korunmasını amaçlar. Bu kapsamda, hizmet kusuru ve kişisel kusur ayrımı ile birlikte risk ilkesi, mesleki risk ve sosyal risk gibi sorumluluk türleri ele alınarak, idarenin hangi durumlarda tazmin sorumluluğu taşıdığı belirlenir. Bu ayrımlar hem kamu hizmetlerinin etkin yürütülmesini hem de vatandaşların hukuki güvencelerinin sağlanmasını hedefler.⁹³

2.2.5.1. Kusur Sorumluluğu

İdarenin sorumluluğuna hükmedilirken, yargı organının dayanak sebeplerinin önceden belirlenmemesi, bazen kusursuz sorumluluğun hizmet kusuru ile karıştırılmasına, bazen de yönetimin sorumluluğunun hem hizmet kusuru hem de kusursuz sorumluluk ilkesine dayandırılmasına yol açmaktadır. Bu tür durumlar, aynı zamanda kusursuz sorumluluğun kapsamının gereksiz yere genişlemesine de neden olabilmektedir. Bu tür belirsizlikleri önlemek, özellikle yönetsel yargı alanında Danıştay'ın içtihatlarının açık ve yol gösterici olmasına bağlıdır. Danıştay'ın, ilke niteliği taşıyan kararları, temyiz yoluyla önüne gelen davalarda, gerek duyulduğu durumlarda benzer ifadelerle tutarlı bir şekilde kararlar verirken içtihadının sürekliliğini göstermesi açısından önemli bir yöntemdir.⁹⁴

2.2.5.1.1. Hizmet Kusuru

İdarenin kusura dayalı sorumluluğunun altında yatan kusur mefhumu, özel hukuktaki kusur anlayışından temelde ayrılmaktadır. Özel hukukta kusur, failin sübjektif ve bireysel bir davranışı veya durumu iken; idare hukuku bağlamında kusur, kamu hizmetinin organizasyonundaki veya bizzat işleyişindeki objektif düzensizlikler, aksaklıklar veya noksanlıkları ifade eder. Başka bir deyişle, idari kusur, kamu hizmetini yerine getiren personelin kişisel (sübjektif) hatalarından ziyade, hizmetin kuruluşundaki, düzenlenmesindeki veya ifasındaki yapısal ya da fonksiyonel zaafılarla ilişkilidir. Bu objektif niteliği sebebiyle, idare hukukundaki kusurlu sorumluluk "hizmet kusuru" olarak adlandırılır. Hizmet kusuru, idarenin yerine getirmekle

⁹³ Bardakçı, M. A., *İdarenin Eylemlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.2-3

⁹⁴ Gözübüyük, A. Ş., "Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt. 50, sayı. 3, 1995, s.194

yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin herhangi bir aşamasındaki aksaklıkları, intizamsızlıkları veya yetersizlikleri kapsayan geniş bir alanı ifade eder. Bu aksaklıklar, hizmetin kuruluşunda, düzenlenmesinde, personel seçiminde veya işleyişinde ortaya çıkabilecek eksiklikler, hatalar ya da denetim eksikliklerinden kaynaklanabilir. Ayrıca, gerekli önlemlerin alınmaması, kullanılan araç ve gereçlerin yetersiz olması ya da zamanında aksiyon alınmaması gibi durumlar da hizmet kusurunu oluşturur. Bu tür aksaklıklar, idarenin görevini yerine getirirken karşılaşılan organizasyonel ya da operasyonel zayıflıkları temsil eder.⁹⁵

Türk Hukuku'nda hizmet kusuru kavramı, Sarıca tarafından, idarenin yerine getirmekle yükümlü olduğu kamu hizmetinin kuruluşunda, düzenlenmesinde veya organizasyonunda; yapısında, personeline ya da işleyişinde ortaya çıkan eksiklik, düzensizlik, uygunsuzluk, yetersizlik veya hatalı uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, gerekli emir ve talimatların verilmemesi, denetim ve gözetim yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi, hizmete tahsis edilen araçların yetersiz ya da uygun olmayan nitelikte olması veya gerekli tedbirlerin zamanında alınmaması gibi durumlar, hizmet kusurunun örnekleri arasında sayılmaktadır. İdare, tüzel bir kişilik olduğu için, idarenin kusurunun asıl kaynağı, bu tüzel kişiliği oluşturan organ ve kamu görevlilerinin fiillerinden kaynaklanmaktadır. Ancak, bu kusurları ortaya çıkaran kamu görevlilerinin kimliklerinin her zaman net bir şekilde belirlenmesi mümkün olmayabilir. Bununla birlikte, sorumluluğu belirli bir kamu görevlisiyle ilişkilendirmek mümkün olsa dahi, kamu görevlisinin bireysel kusuruna vurgu yapmak her zaman uygun bir yaklaşım olarak kabul edilmemektedir.⁹⁶

Özellikle sağlık hizmetlerinde, hasta ile sağlık çalışanı arasındaki ilişki genellikle hasta ile kurum arasındaki bir ilişki olarak ele alınmakta; ortaya çıkan zararın sorumluluğunun yargı kararları ve anayasal düzenlemeler ışığında öncelikli ve yalnızca idareye ait olduğu belirtilmektedir. Bu durum, devletin sağlık hizmetleri bağlamındaki yükümlülüklerini açıkça ortaya koymaktadır. Devlet, sağlık kuruluşlarına başvuran bireylerin durumlarını tıbbi gereklilikler çerçevesinde

⁹⁵ Canpolat, A., *Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.16

⁹⁶ Yeşil, Y., “Memurun Malî Sorumluluğu Üzerine Düşünceler”, *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, cilt: 9, sayı: 2, 2024, s. 483

değerlendirmek, sağlıklarını korumaya yönelik gerekli önlemleri almak ve uygun tedavi yöntemlerini uygulamakla sorumludur⁹⁷.

2.2.5.1.2. Hizmet Kusuru ve Kişisel Kusur

İdare hukukunda kişisel kusur ile hizmet kusuru ayrımı, kamu görevlisinin eylemlerinin niteliğine göre belirlenmektedir. Laferrière'ye göre, eğer zarar kamu görevlisinin bireysel dikkatsizliği, yetersizliği veya heyecanı sonucu ortaya çıkmış ve idari bir işlemle bağlantılı değilse, bu durum kişisel kusur kapsamında değerlendirilir ve adli yargının yetki alanına girer. Buna karşılık, eğer kusur idari fonksiyona dayanan bir vakıadan kaynaklanıyorsa, hizmet kusuru olarak nitelendirilir⁹⁸.

Doktrin ve yargı kararlarında bu ayrımı daha net hale getirmek amacıyla "salt kişisel kusur" ve "görev kusuru" gibi kavramlar geliştirilmiştir. Salt kişisel kusur, kamu hizmetinden açıkça ayrılabilen ve tamamen bireysel sorumluluk gerektiren durumları ifade eder. Görev kusuru ise hem kişisel hem de hizmet kusuru özellikleri taşır; bireysel bir unsur içermesine rağmen hizmetten tamamen ayrılamadığı için idare açısından hizmet kusuru, kamu görevlisi açısından ise kişisel kusur olarak kabul edilir. Bu nedenle, görev kusuru "hizmetten ayrılamayan kişisel kusur" olarak da adlandırılmaktadır⁹⁹.

Öte yandan, "idare ajanı" kavramı, bu ayrımın temel öznelerinden biridir. Kamu görevlisinin eylemi, idari hizmetten bağımsız şekilde gerçekleşmişse, bu eylem haksız fiil niteliğinde değerlendirilir ve Borçlar Kanunu hükümlerine tabi olur. Buna göre, salt kişisel kusur veya haksız fiil durumunda yargı yolu adli yargı iken, hizmet kusuru ve görev kusuru söz konusu olduğunda idari yargı yetkilidir.¹⁰⁰

Yargı kararlarının uygulanmaması durumunda ortaya çıkan hukuki sorumluluk, kamu görevlisinin kusurunun niteliğine göre belirlenmektedir. Eğer yargı kararına uyulmaması tamamen kamu görevlisinin şahsi hatasından diğer bir ifadeyle

⁹⁷ Öztürk, Y. K., "Sağlık Hizmet Sunumunda İdarenin Kusur Sorumluluğu", *Ankara Medical Journal*, cilt: 15, sayı: 4, s.240

⁹⁸ Melleray, F., "İdare Hukuku Yeniden İctihadî mi Olmalı? İctihadiliğin Paradoksal Zayıflayışı Hakkında Mülâhazalar", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, sayı: 19, 2020, s. 118

⁹⁹ Tekinsoy, a.g.e., s. 27

¹⁰⁰ Yerebatmaz, Y., *Yargı Kararları Işığında Hizmet Kusuru – Kişisel Kusur Ayrımı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 61-62

salt kişisel kusurundan kaynaklanıyorsa, bu durumda idarenin hizmet kusurundan söz edilemez ve idarenin sorumluluğu doğmaz. Buna karşılık, yargı kararının yerine getirilmemesi salt kişisel kusur niteliğinde değilse başka bir ifadeyle eylem kamu hizmetiyle bağlantılı bir şekilde gerçekleşmişse, bu durumda hem kamu görevlisi hem de idare sorumlu tutulabilir¹⁰¹.

Kamu görevlisi, bireysel kusuru nedeniyle şahsen sorumluluk üstlenirken, idare de hizmet kusuru ilkesi çerçevesinde meydana gelen zararlardan dolayı tazmin sorumluluğu altına girebilir. Bu çerçevede, yargı kararlarına uyulmaması halinde salt kişisel kusur söz konusu ise idarenin hizmet kusurundan söz edilemeyeceğinden, kamu görevlisinin eylemi ile idarenin sorumluluğunun iç içe geçmesi gibi bir durum da ortaya çıkmayacaktır.¹⁰²

2.2.5.1.3. Hizmet Kusurunun Özellikleri

Geçmişte, hizmet kusurunun değerlendirilmesinde ağır kusur (faute lourde) ve hafif kusur (faute légère) gibi kavramsal ayrımlara sıklıkla başvurulmaktaydı. Bununla birlikte, özellikle sağlık hizmetleri gibi mahiyeti gereği yüksek risk barındıran alanlarda, sosyal hukuk devleti ilkesinin zorunlulukları ve Danıştay'ın istikamet belirleyici içtihatları doğrultusunda, idarenin sorumluluğu için ağır kusur kriteri arama yaklaşımından giderek uzaklaşmıştır. Günümüzde ağır kusurun varlığı, ekseriyetle yalnızca yüksek ihtisas gerektiren tıbbi müdahaleler ve kompleks cerrahi operasyonlar gibi sınırlı ve istisnai haller açısından bir önem taşımaktadır. Hizmet kusuru farklı tasniflere konu edilmekle birlikte, hukuki öğretilerde en yaygın kabul gören sınıflama Duez sınıflaması olarak öne çıkmaktadır.¹⁰³ Bu sınıflamaya göre, hizmet kusuru üç ana başlık altında incelenmektedir:

- Hizmetin kötü yürütülmesi: İdari kusur bağlamında en sık rastlanan ve şikâyetlere konu olan durum, hizmetin yetersiz veya hatalı bir şekilde yürütülmesidir. İdare, sağlık hizmetlerinin gereği gibi işlemlerini sağlamak

¹⁰¹ Yaşar, H., “İdarenin Sorumluluğu Üzerine Düşünceler”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, cilt: 66, sayı: 1, 2008, s. 216

¹⁰² Sarıdere, İ. *Yargı Kararları Işığında İdarenin Rücu Davaları*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020. s.81

¹⁰³ Öztürk, a.g.e. s.214

amacıyla uygun bir organizasyon yapısını kurmak, gerekli araç-gereçleri temin etmek ve yeterli nitelikte personel görevlendirmekle yükümlüdür. İdarenin bu sorumluluklarını yerine getirmemesi, hizmet sunumunda gereken özenin gösterilmemesi veya hizmet kalitesinin yeterli seviyeye ulaşamaması, hizmetin kötü yürütülmesi olarak değerlendirilir.¹⁰⁴

- Hizmetin gecikerek yerine getirilmesi: Mevzuatta, bir hizmetin sunumuna ilişkin belirli süreler öngörülmüşse, bu süreler dâhilinde hareket edilmesi gerekmektedir. Süre sınırı olmayan durumlarda ise, hizmetin sunulması için gerekli makul süre, eylemin niteliğine göre belirlenmelidir. Sağlık hizmetlerinde genellikle kesin sürelerin bulunmaması nedeniyle, her bir durum ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Hizmetin gecikmesi hususunda yapılacak değerlendirme ise, olayın özellikleri ve yargının takdiri doğrultusunda şekillenmektedir.¹⁰⁵
- Hizmetin hiç sunulmaması: Kanunen idarenin etkinlik göstermesinin zorunlu olduğu hallerde, idarenin hareketsiz kalması veya gerekli faaliyetleri yerine getirmemesi, hizmet kusuru kapsamında değerlendirilir. Kanuni bir zorunluluğun bulunmadığı, ancak idarenin takdir yetkisine sahip olduğu durumlarda ise, faaliyet alanının idarenin kuruluş amacıyla doğrudan ilişkili olması halinde, takdir yetkisi sınırlı kabul edilir. Bu sınırın ihlal edilmesi veya hizmetin yürütülmesi için yeterli imkânların bulunmasına rağmen hizmetin hiç işlememesi durumunda, idarenin kusurlu olduğu kabul edilir. Sağlık hizmetlerinde hizmetin hiç işlememesi durumu ise, genellikle tanı için gerekli tetkik ve araştırmaların yapılmaması ya da tanıdaki gecikme nedeniyle gerekli tedavinin uygulanamaması şeklinde ortaya çıkar.¹⁰⁶

İdarenin hizmet kusuru, dinamik ve esnek bir kavram olup, sayılabilecek durumları sınırlamak mümkün değildir. Bu nedenle, hizmet kusuru konusunda kesin ve değişmez kurallar belirlenemez. Hizmet kusuru, nesnel bir sorumluluk ilkesi olup tüm kamu tüzel kişileri için geçerlidir ve her türlü kamu hizmetine uygulanır. Bu kavram objektif ve anonim bir nitelik taşır, diğer bir ifadeyle kusurun kaynağı ve sonucu, idareye ait olan hizmetin işleyişinden kaynaklanır ve kişisel özelliklere dayandırılmaz. Hizmet kusuru, idarenin sorumluluğunu doğrudan ortaya çıkaran

¹⁰⁴ Öztürk, a.g.e. s.214

¹⁰⁵ Öztürk, a.g.e. s.214

¹⁰⁶ Öztürk, a.g.e. s.214

temel sebeptir. Bu nitelik, hizmet kusurunun objektif ve anonim doğasından kaynaklanmaktadır. Kusurun kaynağı, hizmetin gereği olarak gerçekleştirilen işlemler olduğu için sorumluluk idareye aittir. Hizmet kusuru, kendi başına bağımsız bir karaktere sahip olup idare hukukunun özel bir alanıdır ve diğer hukuk dallarından farklılık gösterir.¹⁰⁷

2.2.5.2. Kusursuz Sorumluluk

Hukuk düzeni, insanlık tarihindeki gelişmelere paralel olarak yalnızca kusura dayalı sorumluluğun ötesinde, başka sorumluluk türlerini de kabul etmektedir. İdarenin kusursuz sorumluluğu, bazı durumlarda hukuka uygun eylem ve işlemlerden kaynaklanan zararların idare tarafından tazmin edilmesi olarak tanımlanabilir. Bu anlayış, Anayasa'nın 125. maddesinin idarenin sorumluluğunu kusur şartına bağlamamış olmasından da açıkça anlaşılmaktadır.¹⁰⁸

2.2.5.2.1. Risk İlkesi

Risk (Tehlike) İlkesi, idarenin tehlikeli faaliyetleri veya riskli araçları nedeniyle, kusuru aranmaksızın meydana gelen zararlardan sorumlu olmasını öngören bir kusursuz sorumluluk prensibidir. Özel hukuktaki tehlike sorumluluğunun bir uzantısı olan bu ilke, riskli eylemlerden fayda sağlayanların zarara katlanması (risk sosyalizasyonu) düşüncesine dayanır. İdarenin tehlikeli faaliyet/araçları, mesleki risk ve sosyal risk gibi alt ayrımları bulunan bu prensip uyarınca, idarenin kendi tehlikeli eylemlerinden doğan zararlar sorumluluğunu gerektirir. Bazı idari faaliyetlerde veya kullanılan araçlarda doğal bir tehlike mevcut olup, bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi veya araçların kullanılması sırasında zararlar ortaya çıkabilir. Örneğin, silahlar, cephanelikler, nükleer santraller veya barajlar gibi büyük yapıların kullanımı nedeniyle oluşan zararlar durumunda, idarenin kusursuz sorumluluğu söz konusu olacaktır.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Canpolat, a.g.e. s.16

¹⁰⁸ Dilaveroğlu, A., “İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Çerçevesinde Tehlike ve Sosyal Risk İlkesi”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, cilt. 6, sayı. 3, 2017, s. 1367

¹⁰⁹ Şahin, A. H., “Danıştay Kararlarında Okullarda Meydana Gelen Zararlar Nedeniyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğunda Genişleme”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, cilt. 1, sayı: 19, 2020, s.53

İdari yargı alanında, kusursuz sorumluluk kavramının ne kadar genişletilebileceği önemli bir tartışma konusudur. Tehlike esasına dayalı sorumlulukla ilgili davalar incelendiğinde, kusuru bulunmayan kişilerin uğradığı zararların genellikle "özel ve olağandışı" formülüyle sonuçlandırıldığı görülmektedir. "Özel" terimi, yalnızca belirli kişi veya grupların zarar görmesini ifade ederken, "olağandışılık" terimi ise idarenin yürüttüğü faaliyetin tehlike taşıyan bir özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmedilebilmesi için, bireylerin maruz kaldığı zararın mahiyeti itibarıyla özel ve fevkalade (olağandışı veya olağanüstü) bir nitelik taşıması esastır. Bu kalitatif koşulu sağlamayan bir zarar nedeniyle idare, kusursuz sorumluluk ilkesine dayanarak sorumlu tutulamaz. İdarenin yürüttüğü riskli bir faaliyet neticesinde bir zararın vuku bulması durumunda, söz konusu zararın idareye atfedilmesi için idarenin herhangi bir kusurunun bulunup bulunmadığının tahkik edilmesine gerek yoktur. Zarar gören süjeler, idarenin bir kusurunu ispatlama yükümlülüğü altında olmaksızın tazminat talebinde bulunabilirler. Bu bağlamda, idarenin kendi eyleminde kusurlu olmadığını tevsik etmesi, kusursuz sorumluluğun varlığına ilişkin hukuki sonuç üzerinde herhangi bir etki doğurmayacaktır ¹¹⁰.

2.2.5.2.2. Mesleki Risk

Mesleki risk ilkesi, idarenin yürüttüğü faaliyetlerde çalışan personelin, mesleğini icra ederken uğradığı zararlar nedeniyle idarenin sorumluluğunu ifade eder. Bu tür zararlar, genellikle meslek kazaları olarak tanımlanır ve idare, kusuru olmasa dahi mali sorumluluk taşır.¹¹¹ Özellikle kolluk görevlilerinin mesleki faaliyet sırasında karşılaştıkları zararların tazmini için özel bir kanun mevcut olmakla birlikte¹¹², Danıştay, bu tür davaların görülmesi gerektiğine ve alınan tazminatların, hesaplanan toplam tazminattan düşülerek varsa kalan zararın karşılanması gerektiğine hükmetmektedir.¹¹³

¹¹⁰ Dilaveroğlu, a.g.e. s.1372

¹¹¹ Şahin, a.g.e. s.53

¹¹² 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, RG. S: 17152, RG. T: 06.11.1980.

¹¹³ Danıştay 10.D, E.2007/8532, K.2008/1231, T.18.03.2008.

*“.....mesleki risk ilkesi yahut mesleki riske dayalı kusursuz sorumluluk; tehlikeli bir görev ifa eden idare ajanının bu görevin taşıdığı riskten ötürü zarara uğraması halinde, idarenin zararın doğmasında bir kusuru bulunmasa dahi, söz konusu zarar ile idari eylem/görevin ifası arasında uygun illiyet bağının mevcudiyeti halinde zararın idarece tazmin edilmesi esasını ifade etmektedir.”*¹¹⁴ Yargı mercileri, idarenin sorumluluk türlerini belirlerken mesleki risk ilkesini bir kusursuz sorumluluk hali olarak değerlendirmiş ve bu durumlarda tazminat yükümlülüğünün doğması için kusurun aranmayacağını vurgulamıştır. Kusursuz sorumluluğun temel özelliği, idarenin herhangi bir ihmal veya hatasının bulunmamasına rağmen, zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağının tespit edilmesi halinde tazmin yükümlülüğünün doğmasıdır. Dolayısıyla, mahkemeler tarafından riskli görevlerin veya mesleki riskin tespit edilmesi durumunda, idarenin kusurunun aranmasına gerek duyulmaksızın tazmin sorumluluğuna hükmedilmesi, bu hukuki müessesenin özüne uygun bir yaklaşım teşkil etmektedir.¹¹⁵

2.2.5.2.3. Sosyal Risk

Sosyal risk, bireylerin toplu halde yaşamalarından kaynaklanan içkin ve kaçınılmaz tehlikelerden neşet eder; toplumsal çalkantılar, kitlesel hareketler gibi vakalar bu risk potansiyelini artırır. Sosyal risk teorisinin özü, bu tür toplumsal riskler nedeniyle belirli kişilerin maruz kaldığı fevkalade zararların, sosyal dayanışma prensibi gereğince ve Devlet mekanizması aracılığıyla toplumun tamamı tarafından tazmin edilmesi gerektiği düşüncesine dayanır. Bu teori uyarınca, kolektif eylemler neticesinde oluşan zararlardan dolayı idarenin kusursuz sorumluluğu gündeme gelebilir. Sosyal risk sorumluluğunu diğer kusursuz sorumluluk türlerinden ayıran özgün nitelik, meydana gelen zarar ile idarenin belirli bir idari faaliyeti arasında doğrudan bir nedensellik bağının (illiyet bağı) şart koşulmamasıdır. Zira, bu tür zararlar tipik olarak idarenin kendi eylem veya araçlarından değil, tamamen idare dışı (üçüncü) kişilerin tasarruflarından kaynaklanır. Bu bağlamda, zarar ile idarenin spesifik bir eylemi arasında doğrudan bir illiyet bağı kurmak teorik olarak mümkün

¹¹⁴ Edirne İdare Mah., T. 16.10.2009, E. 2009/217, K. 2009/1041

¹¹⁵ Ermumcu, a.g.e., s. 4

olmasa da toplumsal fayda ve sosyal güvenlik mülahazalarıyla idarenin sorumluluğuna başvurulmaktadır. Bununla birlikte, sosyal risk ilkesine dayalı bir sorumluluğun doğabilmesi için, zarar üçüncü kişilerin eylemlerinden kaynaklansa ve doğrudan idari fiille arasında illiyet bağı bulunmasa dahi, idarenin genel olarak bu tür olayları önleme, kamu düzenini sağlama veya zararın etkilerini azaltma yönünde bir yükümlülüğünün bulunması icap eder. Devletten bu nevi vakaları mutlak surette kusursuzca engellemesi beklenemese de gerekli makul önlemleri almaması veya zararın büyümesini önleyememesi, idarenin bu ilkeye dayalı sorumluluğunu tetikleyen bir faktör olarak değerlendirilir¹¹⁶.

Danıştay, sosyal risk ilkesini, özellikle terör saldırıları nedeniyle uğranan zararların tazmin edilmesi talep edilen durumlarda kullanmıştır. Bu ilkenin temelleri, I. Dünya Savaşı sonrasında, Fransa'da devletin, savaşın yol açtığı zararları tazmin etme yükümlülüğüyle atılmıştır. Savaş sırasında, idarenin eylemleriyle meydana gelen zararlar ile bu zararlar arasındaki nedensellik bağının aranmadığı bir yaklaşım benimsenmiş ve bireylerin uğradığı zararlar, devlet tarafından tazmin edilmiştir. Sosyal risk, en geniş anlamıyla, bireylerin toplumsal yaşamdan kaynaklanan tehlikeleri ifade eder.¹¹⁷ Örneğin, terör olayları bağlamında devletin, vatandaşlarının karşı karşıya kaldığı tehditlerin kaynağı olarak kabul edilmesi, bu ilkenin bir örneğidir.¹¹⁸

2.2.6. İlkenin Pozitif Hukuka Yansıması

Türk İdare Hukuku öğretisinde idarenin sorumluluğunun dayanakları; nimet ve külfetlerde denge ilkesi, fırsat ve imkan eşitliği ilkesi, sosyal devlet ilkesi ve hukuk

¹¹⁶ Çağlayan, R., "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu*, 2009, s.470

¹¹⁷ Erdinç, B., "İdarenin Sosyal Risk İlkesinden Kaynaklanan Sorumluluğu", *SSD Journal*, cilt: 6, sayı: 24, 2021, s.180

¹¹⁸ "Olayda da, dava ve temyiz dosyasındaki belgelerin incelenmesinden eylemin yasadışı bir örgütün elemanlarınca devletin ve ülkenin bütünlüğüne yönelik yaygın terör faaliyetlerinin bir parçası olarak gerçekleştirildiği ve kamu inşaatının bombalanması sonucu zararın meydana geldiği, davacıya yönelik kişisel bir husumetten doğmadığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla uyumsuzluk konusu olayda idareye yüklenebilecek bir hizmet kusuru bulunmasa bile, niteliği belirtilen terör eylemi nedeniyle ortaya çıkan olağandışı bireysel zararların sosyal risk ilkesi gereği idarece tazmini gerekmektedir." Danıştay 10. Dairesi'nin 09.10.1995 tarih ve E: 1994/1682, K: 1995/4256 sayılı kararı; Aynı yönde Danıştay 10. Dairesi'nin 10.11.2002 tarih ve E: 2001/1254, K: 2002/4679 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesi'nin 25.02.2003 tarih ve E: 2001/257, K: 2003/702 sayılı kararı

devleti ilkesi çerçevesinde şekillenmektedir. İdarenin mali sorumluluğuna ilişkin pozitif hukuk temeli ise Anayasa'nın 125. maddesinin yedinci fıkrasında düzenlenmiştir. Söz konusu maddede, *“İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.”*¹¹⁹ hükmüne yer verilerek, idarenin tazmin sorumluluğu istisnasız olarak kabul edilmiştir. Hukuk devleti ilkesi, idarenin mali yükümlülüklerini de kapsamına almakta olup, bu ilke doğrultusunda idarenin sorumluluğu anayasal güvence altına alınmıştır. Bunun yanı sıra, Anayasa'nın 40. maddesinin ikinci fıkrası ile 129. maddesinin beşinci fıkrası, idarenin sorumluluğuna ilişkin usuli esasları belirlemektedir. Anayasa'nın 40/2. maddesinde, *“Kişinin, resmi görevliler tarafından gerçekleştirilen haksız işlemler nedeniyle uğradığı zarar, kanunda öngörülen esaslara göre devlet tarafından tazmin edilir. Devlet, ilgili kamu görevlisine rücu hakkını saklı tutar.”*¹²⁰ hükmü yer almakta olup, bu düzenleme, kamu görevlilerinin hukuka aykırı fiillerinden doğan zararların öncelikle devlet tarafından karşılanmasını ve sonrasında sorumlu memura rücu edilmesini öngörmektedir.

Anayasa'nın 129/5. maddesinde ise, *“Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunda öngörülen usul ve şartlar çerçevesinde yalnızca idare aleyhine açılabilir.”*¹²¹ hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme ile hizmet kusuruna dayalı tazminat taleplerinde, doğrudan kamu görevlileri yerine idarenin davalı gösterilmesi esası benimsenmiştir.¹²²

İlkenin pozitif hukuka yansımaları, mülkiyet hakkının korunması ve kamu yararının dengelenmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu ilke, kamulaştırma, devletleştirme, geçici işgal ve istimval gibi müdahalelerin yasal çerçevede ve Anayasa'ya uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar. Bu şekilde, bireylerin mülkiyet hakları korunurken, kamu hizmetleri ve kamu yararının gerektirdiği müdahaleler de hukuki güvence altına alınır.

¹¹⁹ Anayasa md.125/7, Bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (erişim tarihi: 30.01.2025).

¹²⁰ Anayasa md. 40/3, Bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (erişim tarihi: 30.01.2025).

¹²¹ Anayasa md. 129/5, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (erişim tarihi: 30.01.2025).

¹²² Ermumcu, a.g.e. s.9

2.2.6.1. Kamulaştırma

Kamulaştırma, mülkiyet hakkına hukuka uygun bir müdahale niteliğinde olduğundan, bu sürecin belirli sınırlar çerçevesinde yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, öncelikle kamulaştırmanın tanımlanması gerekmektedir. Ancak kamulaştırma müessesesi gerek Anayasal düzlemde gerekse özel Kanunu olan Kamulaştırma Kanunu'nda sarıh bir tanıma konu edilmemiştir. Bununla birlikte, hukuki öğretide (doktrin) ve yerleşik yargı içtihatlarında bu kavram benzer esaslara dayalı olarak tanımlanmıştır. Öğretide kabul gören en kapsamlı tarife göre kamulaştırma; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin, ancak kamu yararının açıkça zorunlu kıldığı hallerde, özel mülkiyete tabi taşınmaz malların tamamı veya bir bölümü üzerinde, kanunla belirlenmiş temel prensip ve prosedürlere uygun olarak, taşınmazın gerçek karşılığının (bedelinin) peşinen ödenmesi şartıyla, mülkiyet hakkının kamu mülkiyetine nakli sürecidir¹²³. Başka bir tanıma göre ise kamulaştırma, taşınmaz malın, sahibinin rızası aranmaksızın kamu mülkiyetine geçirilmesini sağlayan hukuki bir işlemdir.

Kamulaştırma müessesesi Anayasa'nın 46. maddesinde düzenlenmiş olup her ne kadar burada doğrudan bir tanım yapılmamışsa da bu maddede belirtilen ilkeler doğrultusunda çeşitli tanımlamalar geliştirilmiştir. Bu bağlamda, kamulaştırmanın temel esaslarının Anayasa hükmü çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Tahtalı (2021) göre kamulaştırma, "özel mülkiyetin, kamu yararı ve toplumsal fayda gerekçeleriyle, bedeli ödenerek meşru bir şekilde kamu mülkiyetine geçirilmesi" sürecidir. Bununla birlikte, kamulaştırmanın temel unsurlarından biri olan "kamu yararı" kavramının net bir şekilde tanımlanması güçtür. Doktrinde, bu belirsizliğin hem "kamu" hem de "yarar" kavramlarının Türkçede statik bir anlam taşımamasından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Özellikle "kamu" teriminin devlet, toplum veya halk bağlamında farklı anlamlara gelebileceği ve bu çerçevede kamu yararı kavramının da değişkenlik gösterebileceği vurgulanmaktadır.¹²⁴

¹²³ Tahtalı, M. B., "Türk Hukukunda Kamulaştırılan Taşınmazın Geri Alınmasında İdarenin Sorumluluğunun Eski Malike Yükletilmesi Sorunu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 46, 2021, s.501

¹²⁴ Tahtalı, a.g.e. s.501

2.2.6.2. Devletleştirme

Devletleştirme, kamu hizmeti fonksiyonu gören özel teşebbüslerin, kamu yararının gerektirdiği durumlarda devlet mülkiyetine geçirilmesi sürecidir. Bu süreç, olağanüstü bir mülkiyet edinim yöntemi olup yasal düzenlemeler çerçevesinde yürütülmektedir. Devletleştirme belirli bir işletmeye ya da işletme grubuna yönelik olarak gerçekleştirilir. Örneğin, özel mülkiyete tabi bir sanayi tesisi, tarım işletmesi veya altyapı hizmeti sağlayan bir kuruluşun devlet mülkiyetine alınması devletleştirmenin bir örneğidir. Bu işlem, 1982 Anayasası'nın 47. maddesinde düzenlenmiş olup ilgili maddeye dayanarak çıkarılan 3082 sayılı “Kamu Yararının Zorunlu Kıldığı Hallerde Kamu Hizmeti Niteliği Taşıyan Özel Teşebbüslerin Devletleştirilebilmesi Usul ve Esasları Hakkında Kanun” ile ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 47. maddesinde şu hüküm yer almaktadır: *“Kamu hizmeti niteliğine sahip özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı durumlarda devletleştirilebilir. Devletleştirme işlemi, gerçek bedeli üzerinden gerçekleştirilir. Bu bedelin hesaplanma usul ve esasları kanunla belirlenir.”*¹²⁵

Devletleştirmenin temel amacı, kamu yararını sağlamak olup, bu yönüyle kamulaştırma ile benzer hedefler taşımaktadır. Ancak devletleştirme, özel mülkiyette bulunan işletmelerin, ekonomik teşebbüslerin veya belirli sektörlerde faaliyet gösteren kuruluşların devlet mülkiyetine ve yönetimine geçirilmesini içermektedir. Buna karşılık, kamulaştırmanın konusu yalnızca taşınmaz mallardır. Devletleştirme kapsamında, faaliyette bulunan ve gelir sağlayan taşınmazlar söz konusu olabilirken, kamulaştırma işlemi ekonomik faaliyet göstermeyen veya gelir getirici niteliğe sahip olmayan taşınmazlara da uygulanabilir¹²⁶. Devletleştirme süreci, yasama organı tarafından çıkarılan kanunlar aracılığıyla düzenlenmekte ve yürütülmektedir. Buna karşın, kamulaştırma işlemi idari bir tasarruf olup, Anayasa ve Kamulaştırma Kanunu hükümleri çerçevesinde idari makamlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

¹²⁵ Mahsereci, Z., *Kamulaştırmaz El Atma*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.5

¹²⁶ Kurer, O., “Kollama, Yolsuzluk ve Kaynakların Dağılımı”, C. C. Aktan (ed.), *Yolsuzluğun Politik İktisadi, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, cilt: 6, sayı: 1, 2014, s. 43

Devletleştirme sürecinde, teşebbüse ait taşınır ve taşınmaz mallar bir bütün olarak devlet mülkiyetine geçerken, kamulaştırma yalnızca taşınmaz mallarla sınırlıdır.¹²⁷

2.2.6.3. İstimval

İstimval, kamu yararının gerektirdiği durumlarda veya seferberlik ilan edildiğinde, olağan yöntemlerle temin edilemeyen ihtiyaçların karşılanması amacıyla, taşınır malların mülk sahibinin rızası olmaksızın yasal düzenlemeler çerçevesinde ve bedeli ödenerek kamu otoritesi tarafından alınmasıdır. Taşınır mallara yönelik olağanüstü bir uygulama olan istimval, taşınmazlara ilişkin bir yöntem olan kamulaştırmasız el atma ile farklılık göstermektedir¹²⁸.

İstimval, Anayasa’da veya kendine özgü bir kanun kapsamında doğrudan düzenlenmiş bir müessese değildir. Anayasa’nın değişiklik öncesi metninde yer alan “*Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı, olağanüstü hallerle ilgili düzenleme, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali*” başlıklı maddeler, 21 Ocak 2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun¹²⁹ ile yürürlükten kaldırılmış ve yerine 119. maddede “*Olağanüstü Hal Yönetimi*” başlığı altında yeni bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemede, olağanüstü hallerde vatandaşlara getirilebilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile temel hak ve hürriyetlerin 15. madde çerçevesinde nasıl sınırlandırılacağı veya geçici olarak durdurulacağı, uygulanacak hükümler ve işlemlerin yürütülme usulünün kanunla belirleneceği ifade edilmiştir. Anayasa’nın bu hükmü, esasında önceki düzenlemeyle büyük ölçüde benzer nitelikte olup, burada yer alan “*mala dair yükümlülük*” ifadesi, istimvalin anayasal dayanağı olarak değerlendirilebilir.¹³⁰

İstimval kurumu, idarenin olağanüstü hâllerde kamu hizmetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla taşınır veya taşınmaz malları geçici olarak kullanımına olanak tanıyan bir yetkidir. Kamu yönetimi, görevlerini sürdürebilmek

¹²⁷ Azrak, A., “Devletleştirme, Anayasa ve 3082 Sayılı Kanun”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 1983.s.11-19.

¹²⁸ Hasgür, İ., *Türk ve Alman Kamulaştırma Hukukunda Kamu Yararı Kararı*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 9

¹²⁹ RG Tarih: 11.02.2017, Sy:29976. Bkz.: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211.htm>

¹³⁰ Altunışık, E. (2019). *Hukuki el atma* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.27

için hem maddi kaynaklara hem de insan gücüne ihtiyaç duymakta olup bu gereksinimleri büyük ölçüde mevzuata uygun şekilde temin etmektedir. Ancak, olağanüstü hâllerde mevcut kaynakların yetersiz kalması durumunda, kamu düzeninin sağlanması ve hukuki istikrarın korunması amacıyla istimval yetkisine başvurulabilir.¹³¹ İstimval, idarenin gerekli malzeme ve personel temininde yetersiz kaldığı durumlarda devreye girerek, özellikle salgın hastalıklar, doğal afetler ve benzeri acil durumlarda ihtiyaç duyulan unsurların hızla karşılanmasını sağlamaktadır. Tarihsel süreç içerisinde, idarenin olağanüstü dönemlerde bireylere aşırı yükümlülükler getirmesi nedeniyle, istimvalin belirli hukuki sınırlar içinde düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, istimval hem kamu yararının korunması hem de bireysel hakların güvence altına alınması bakımından önemli bir hukuki mekanizma olarak değerlendirilmelidir.¹³²

2.2.6.4. Geçici İşgal

Geçici işgal, kamu hizmetlerinin yürütülmesi kapsamında, idarenin taş, kum, kireç gibi inşaat malzemelerinin temini veya hizmete yönelik malzemelerin depolanması amacıyla özel mülkiyete konu taşınmazlara belirli bir süreyle müdahalede bulunmasıdır. Öztunç (2015) e göre; bu çerçevede, geçici işgal, doktrinde idari irtifak türlerinden biri olarak da değerlendirilmektedir. Anayasal düzeyde doğrudan bir düzenlemeye tabi olmayan geçici işgal kurumu, 9 Şubat 1915 tarihli “*Menafii Umumiye Müteallik Hususat İçin Efrada Ait Arazi ile Taş Ocaklarının Muvakkaten İşgali Hakkında Kanun*” ile hukuki çerçeveye kavuşturulmuştur.¹³³

İdarelerin gerçekleştirdiği yol, bina ve diğer imar faaliyetleri çerçevesinde, özel mülkiyete tabi taşınmazlardan toprak alımı, inşaat malzemelerinin depolanması veya

¹³¹ “Hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin önkoşullarındandır. Hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Belirlilik ilkesi ise yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuyla yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olmasını, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesini ifade etmektedir...”. AYM, E. 2012/116, K. 2013/32, T. 28.2.2013 Bkz.: <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2013-32-nrm.pdf>

¹³² Öztunç, H., *Türk İdare Hukukunda İstimvalin Hukuki Rejimi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.7

¹³³ Öztunç, a.g.e., s.17

araçların park edilmesi gibi durumlar, taşınmazlara el konulması olarak değerlendirilmez ve hukuki anlamda "geçici işgal" kapsamında ele alınır. Geçici işgal hallerinde, idarenin taşınmaz üzerindeki tasarruf yetkisi mal sahipleri veya zilyetler gibi sürekli ve mutlak bir hakka dayanmadığından, bu durumda kamulaştırmasız el koyma durumu söz konusu değildir. Kamulaştırmasız el koyma kavramının uygulanabilmesi için idarenin taşınmaz üzerinde malik gibi hareket etmesi, fiili sahiplik yapması ve malikin taşınmaz üzerindeki tasarruf yetkisini ortadan kaldırması gereklidir¹³⁴.

Geçici işgalin yasal düzenlemeleri, 18 Şubat 1915 tarihli “Menafii Umumiye Mütcellik Hususat İçin Efrada Ait Arazi ile Taşocaklarının Geçici İşgali Hakkındaki Kanun” kapsamında ele alınmaktadır. Bu düzenleme gereğince, kamu yararının gerektirdiği hallerde, hükümet, imtiyazlı şirketler veya müteahhitler tarafından gerçekleştirilen inşaat ve bayındırlık faaliyetleri için gerekli taşınmazların belirli süreli geçici işgali mümkündür. Bu kapsamda, yapı malzemelerinin temini veya inşaat sürecine ilişkin lojistik gereksinimlerin karşılanması amacıyla taşınmazların geçici işgali, ilgili il valisinin onayı ile çıkarılacak özel bir kararname ile gerçekleştirilir. Bu kararname, iş ve inşaat süresiyle sınırlı olup, geçici işgalin süresi dolduğunda taşınmaz eski haline getirilir. Geçici işgal kararında, işgalin hukuki dayanakları, işgal edilen alanın konumu, işin mahiyeti, taşınmazın mevcut durumu, yetkili kişi veya vekilinin kimlik bilgileri ve iletişim adresi açıkça belirtilmelidir. Ayrıca, işgal edilecek taşınmazın sınırlarını gösteren bir kroki de kararnameye eklenmelidir¹³⁵.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi tarafından verilen bir kararda, 1915 tarihli Geçici İşgal Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilen müdahalelerin kamulaştırmasız el koyma kapsamında değerlendirilemeyeceği vurgulanmıştır. Karadeniz Sahil Yolu projesi kapsamında bir taşınmazın üç yıl süreyle dolgu malzemesi temini amacıyla işgali olayında, malikin sadece işgal bedelinin artırılması veya azaltılması yönünde dava açabileceği karara bağlanmıştır.¹³⁶ Bu karar, geçici işgalin hukuki niteliğini

¹³⁴ Çakır, Y., *Kamulaştırmasız El Atmanın Mülkiyet Hakkı Bakımından Anayasal İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 38

¹³⁵ Öztunç, a.g.e., s.17

¹³⁶ Yargıtay 5 HD, 02.03.2009 T., E:2008/17980, K:2009/3242. Bkz.: Yıldırım Atakur, R., *Mahkeme Kararları Işığında Türk Hukukunda Kamulaştırmasız El Atma Sorunu*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.5

netleştirmekte ve malikin taleplerinin hangi kapsamda değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.¹³⁷

2.2.7. İdarenin Sorumluluğunu Etkileyen Durumlar

Deniz (2019) İdarenin kusursuz sorumluluğunu etkileyen temel unsurlar arasında mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin davranışı ve üçüncü kişinin eylemleri yer almaktadır. Mücbir sebep, idarenin kontrolü dışında gelişen, öngörülemeyen ve engellenemeyen olayları ifade etmektedir. Bu kapsamda, deprem, sel, yıldırım, fırtına, heyelan, çığ gibi doğal afetler ile savaş, isyan, ekonomik ambargo ve yağma gibi toplumsal olaylar mücbir sebep olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, devletin yürürlüğe koyduğu beklenmedik hukuki düzenlemeler de mücbir sebep niteliğinde değerlendirilebilir.

Mücbir sebep, idarenin kusursuz sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırabilir. Beklenmeyen hal ise idarenin faaliyet alanı içerisinde ortaya çıkan, öngörülemeyen ve kaçınılmaz nitelikteki olayları ifade etmektedir. Mücbir sebepten farklı olarak, bu durumlarda dışsal bir etken söz konusu olmayıp olay, doğrudan idarenin yürüttüğü faaliyetle bağlantılıdır. Örneğin, idarenin kamu hizmeti sunarken karşılaştığı öngörülemeyen teknik aksaklıklar veya aniden gelişen olağanüstü durumlar beklenmeyen hal kapsamında değerlendirilir¹³⁸. Bu unsur, idarenin sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırabileceği gibi, sorumluluğun derecesini azaltıcı bir etkiye de sahip olabilir. Zarar görenin davranışı da idarenin sorumluluğunu etkileyen faktörler arasında yer almakta olup zararın meydana gelmesinde zarar görenin ihmali veya kusurlu hareketleri mevcutsa, idarenin sorumluluğu kısmen ya da tamamen ortadan kalkabilir. Bu bağlamda, bireyin dikkatsizliği, kurallara uymaması, gerekli izinleri almaması, aşırı hız yapması, sarhoşluk gibi davranışları idarenin sorumluluğunu azaltıcı bir unsur teşkil edebilir. Zarar görenin dikkatsiz veya tedbirsiz hareketleri zararın önlenmesini imkânsız hale getirmiş ya da zararın boyutunu artırmışsa, idarenin sorumluluğu tamamen veya kısmen bertaraf edilebilir. Üçüncü kişinin eylemleri de idarenin sorumluluğunu etkileyen bir başka unsurdur. Şayet zarar, tamamen üçüncü

¹³⁷ Mahsereci, a.g.e. s.20

¹³⁸ Yıldırım, a.g.e. s. 1521.

bir kişinin fiilinden kaynaklanmışsa, idarenin sorumluluğu ortadan kalkar. Ancak, üçüncü kişinin eylemleri ile idarenin faaliyetleri bir araya gelerek zarara sebebiyet vermişse, sorumluluk paylaştırılmaktadır¹³⁹.

İdari yargıda müteselsil sorumluluk ilkesi benimsenmediğinden, sorumluluğun taraflar arasında orantılı şekilde dağıtılması esastır. Ancak, üçüncü kişinin idarenin bir kamu görevlisi olması durumunda, hizmet kusuru ile kişisel kusurun iç içe geçmesi söz konusu olabilir ve bu halde sorumluluk birleşebilir. Bu faktörler, idarenin kusursuz sorumluluğunu etkileyerek, sorumluluğun tamamen kalkmasına veya azalmasına yol açabilmektedir.¹⁴⁰

Kamu idaresinin tutum ve eylemlerinden kaynaklanan sorumluluk, yalnızca hizmet kusurunun tespitiyle değil, kusursuz sorumluluk halleri kapsamında da somut olayın özellikleri dikkate alınarak tazminat miktarının belirlenmesini gerektirir. Eğer meydana gelen zararın oluşumuna veya artmasına, idarenin fiillerinden bağımsız olarak başka bir olay kısmen ya da tamamen sebebiyet vermişse, idarenin tazmin yükümlülüğü ya tamamen ortadan kalkabilir ya da belirli ölçüde azalabilir¹⁴¹. İdarenin mali sorumluluğunu etkileyen ve azaltan faktörler, idarenin sorumluluğunu doğuran unsurlarla doğrudan bağlantılıdır.

İdarenin tazminat yükümlülüğünü tamamen veya kısmen bertaraf eden ya da hafifleten bir takım hukuki sebepler mevcuttur. Bu sebepler başlıca şunlardır: İdari eylemin hukuka uygunluk nedenlerine dayanması, mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin kendi kusuru ve üçüncü kişinin kusuru. Bu nedenlerden idari eylemin hukuka uygunluk sebepleri, meydana gelen zararın hukuki düzlemde meşru ve katlanılması gereken bir sonuç olup olmadığıyla ilgilidir. Buna karşın mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin kusuru ve üçüncü kişinin kusuru, idarenin fiili ile oluşan zarar arasındaki nedensellik bağıını etkileyen veya kesintiye uğratan faktörlerdir. Uygun nedensellik teorisi uyarınca, bir zararın oluşumu genellikle monistik (tekil) bir nedene değil, birden fazla etkenin bir araya gelmesine dayanabilir.

¹³⁹ Deniz, a.g.e., s. 4.

¹⁴⁰ Işıklar, C., “Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Hâller”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, 2019, s.130

¹⁴¹ Arslan, Ş., *Kamu Yönetiminde Paradigma Temelli Bir Sınıflandırma ve Türk Kamu Yönetimi Üzerine Değerlendirme*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s. 118

Bu bağlamda, mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin kusurlu davranışı ve üçüncü kişinin kusuru, zararın ortaya çıkmasında veya şiddetlenmesinde nedensel olarak etkili oldukları ölçüde ve oranda, idarenin mali mesuliyetinin azalmasına neden olurlar¹⁴²

2.2.8. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesinin Uygulama Alanları ve Sorumluluk

Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, bireylerin kamu hizmetlerinden kaynaklanan zararlarının adil bir şekilde tazmin edilmesini sağlayan temel bir ilkedir. Bu ilke, devletin hukuka uygun işlemlerinden doğan olağan dışı zararların bile eşit bir şekilde paylaşılmasını gerektirir. Dolayısıyla, kamu hizmetlerinin ifası sürecinde ortaya çıkan zararların dengeli bir şekilde karşılanması, idarenin kusurlu olup olmamasına bakılmaksızın, bireylerin zararlarının telafi edilmesini güvence altına alır¹⁴³.

2.2.8.1. Kamu Hizmetlerinin Sunulmasından Kaynaklanan Sorumluluk

Kamu hizmetlerinin teorik altyapısı, tarihsel gelişim sürecine bağlı olarak şekillenmiştir. Başlangıçta, devletin ekonomiye ve toplumsal yaşama müdahalesini asgari düzeyde tutan liberal anlayış çerçevesinde, kamu hizmetleri dar kapsamlı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu bağlamda, toplumun ihtiyaç duyduğu ancak başka yollarla karşılanması mümkün olmayan faaliyetlerin devlet tarafından yürütülmesi gerektiği kabul edilmiştir. Bu perspektif, objektivist kamu hizmeti teorisi olarak adlandırılmakta olup, devletin düzenleme ve denetleme yetkisini zorunlu kılan alanları kapsamaktadır¹⁴⁴.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, devletin fonksiyonlarında yaşanan değişimler ve hukuk sistemindeki dönüşümler, kamu hizmetleri anlayışını da etkilemiştir. Artan kamu müdahalesi, subjektivist kamu hizmeti yaklaşımıyla açıklanmıştır. Kamu otoriteleri, belirli faaliyetlerin toplumsal yaşam için vazgeçilmez

¹⁴² Aydın, M. A., *İdarenin Hizmet Kusurundan Doğan Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.135

¹⁴³ Gözübüyük, a.g.e. s. 196.

¹⁴⁴ Arslan, a.g.e. s. 5

olduğunu ve özel teşebbüsler tarafından yeterli düzeyde yürütülemeyeceğini değerlendirdiğinde, bunları kamu hizmeti statüsüne dahil edebilmektedir. Kamu hizmetlerinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin hukuki çerçevede hareket etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Kamu hizmetlerinin sunumunda gerekli özenin gösterilmemesi veya hizmetin aksaması durumunda, idarenin kusursuz sorumluluğu gündeme gelebilmektedir¹⁴⁵.

Kamu hizmetlerinin sunumu sırasında doğabilecek zararların tazmin edilmesi zorunluluğu, idarenin hukuki sorumluluk ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, kamu hizmetlerinin verimli, sürekli ve düzenli bir şekilde yürütülmesi, idarenin yükümlülüklerini yerine getirmesi açısından büyük önem arz etmektedir.¹⁴⁶

2.2.8.2. Hukuka Uygun İşlemlerden Kaynaklanan Sorumluluk

Durkal (2019) aktardığına göre; idarenin sorumluluğu, hizmet kusuru esasına dayalı kusurlu sorumluluk ile kusursuz sorumluluk ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Kamu hizmetlerinin etkin, verimli ve hukuka uygun bir şekilde yürütülmesi, idarenin temel yükümlülüklerinden biridir. Bu doğrultuda, idarenin kamu hizmetlerinin ifası sırasında meydana gelen zararlardan dolayı sorumluluğu, kusurlu veya kusursuz sorumluluk ilkeleri kapsamında incelenmektedir. Hizmet kusuruna dayalı sorumluluk, idarenin kamu hizmetlerini yürütürken ihmal, gecikme, düzensizlik veya yetersizlik gibi nedenlerle zarara sebebiyet vermesi halinde söz konusu olurken, kusursuz sorumluluk ise idarenin herhangi bir kusuru olmasa dahi, kamu külfetlerinin eşit paylaşımı ilkesi gereğince ortaya çıkan zararların tazminini öngörmektedir. Bu iki temel sorumluluk ilkesi, idarenin faaliyetlerini hukuka uygun şekilde yürütmesini ve bireylerin kamu hizmetlerinden kaynaklanan zararlarının giderilmesini güvence altına almak amacıyla benimsenmiştir.¹⁴⁷

Genel kural olarak, idarenin sorumluluğunun doğabilmesi için hukuka aykırı bir fiilin gerçekleşmiş olması ve bu fiil sonucunda kişilerin zarara uğraması

¹⁴⁵ Eser, G. A., *Yeni Kamu Hizmeti Üzerine Bir Alan Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 66

¹⁴⁶ Tiryaki, R., “Ekonomik Özgürlüklerin Kamu Hizmetinin Görülüş Usulleriyle İlişkisi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 4, sayı: 1, 2014, s.74

¹⁴⁷ Durkal, M. E., “İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 23, sayı: 1, 2019, s.162

gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda, idarenin eylemleri hukuka uygun olmasına rağmen bireyler zarar görebilir. Bu gibi hallerde, idarenin kusurlu olduğu tespit edilirse kusura dayalı sorumluluk söz konusu olur¹⁴⁸. Dolayısıyla, hukuka uygun olarak gerçekleştirilen idari işlemler açısından idarenin kusur sorumluluğu doğmaz. Buna karşılık, idarenin kusursuz sorumluluğu, hukuka uygun işlemlerden kaynaklanan zararlar bakımından da gündeme gelebilmektedir.

Kusursuz sorumluluk kapsamında, yapılan işlem hukuka uygun ve olağan risk taşımayan bir nitelikte olsa bile, kamu külfetlerinin adil dağılımı ilkesi çerçevesinde meydana gelen zararların tazmin edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, idarenin herhangi bir kusuru bulunmasa dahi, kamu hizmetlerinin ifası sürecinde bireylerin zarar görmesi durumunda idarenin sorumluluğu kabul edilebilir. Böylelikle, kamu yararı doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerden zarar gören kişilerin kayıpları, kamu külfetlerinin eşit paylaşımı ilkesi temelinde telafi edilmiş olur.¹⁴⁹

İdarenin hukuka uygun hareket ettiği ve kusur isnat edilemediği durumlarda dahi, bireylerin maruz kaldığı özel ve olağan dışı zararların kamu külfetlerine katlanma ilkesi çerçevesinde tazmin edilmesi gerekmektedir¹⁵⁰. Bununla birlikte, bazı hallerde idarenin gerçekleştirdiği işlemten doğrudan zarar doğmamakta, aksine bu zarar işlemin dayanağı olan kanun hükmünden kaynaklanmaktadır.

Örneğin, yasama organı tarafından çıkarılan bir kanun, belirli bir kamu görevinde bulunan kişilerin görevine son verilmesini veya belirli faaliyetlerin yasaklanmasını öngörebilir. Bu gibi durumlarda, meydana gelen zararların kaynağı doğrudan ilgili kanun hükmü olup, idare yalnızca söz konusu düzenlemeyi hayata geçirmektedir. Dolayısıyla, idarenin yalnızca kanun hükmünü uyguladığı bu tür durumlarda, kusur isnat edilmesi mümkün değildir. Üstelik idare, yürürlükteki mevzuatın gerektirdiği işlemleri yerine getirmek suretiyle yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaktadır. Bu tür hallerde, idarenin hukuka uygun hareket ettiği ve kusur sorumluluğunun uygulanamayacağı açıktır. Ancak, zararların giderilmesi noktasında

¹⁴⁸ Erkiner, H. H. *Devletin haksız fiilden kaynaklanan milletlerarası sorumluluğu*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, s.27

¹⁴⁹ Uslu, a.g.e. s.125

¹⁵⁰ Sarıca, R., “Teşri Organının Faaliyetinden Dolayı Devletin Mali Mes'uliyeti Meselesi”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, cilt: 10, sayı: 1-2, 1944, s.96

kusursuz sorumluluk ilkesi devreye girebilir. Hukuka uygun olarak tesis edilen işlemlerden doğan zararların tazmini sürecinde, işlemler tehlike (risk) arz etmediğinden dolayı, risk ilkesi yerine kamu külfetlerinin dengeli dağıtımı ilkesi esas alınmalıdır. Bu bağlamda, idarenin herhangi bir kusuru bulunmasa dahi, hukuka uygun işlemler neticesinde bireylerin katlandığı olağan dışı zararların giderilmesi, hukukun gereği olarak kabul edilmektedir.¹⁵¹

2.2.8.3. Kanunların Uygulanmasından Kaynaklanan Devletin Sorumluluğu

İdarenin sahip olduğu yetkiler çerçevesinde ortaya koyduğu iradesi, birtakım hukuki ayrıcalıklarla donatılmıştır. Bu bağlamda, idarenin tesis ettiği işlem ve kararlar, hukuka uygunluk karinesinden yararlanır. İdari işlemlerin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla ortadan kaldırılması veya etkilerinin sona erdirilmesi için ilgililerin idari makamlara başvurması ya da yargı yoluna gitmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, idari işlemler, yetkili idari makamlar tarafından geri alınmadıkça veya yargı mercileri tarafından iptal edilmedikçe, hukuka uygun kabul edilir ve doğrudan hukuki sonuç doğurma niteliğini korur. Dolayısıyla, hukuka uygunluk karinesi gereği, idarenin tesis ettiği işlemler, aksi ispat edilene kadar geçerliliğini sürdürmektedir.¹⁵²

İdari rejimi benimseyen hukuk sistemlerinde, yargı kararlarının uygulanmaması sıkça karşılaşılan bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun temel sebebi, idari davalarda idarenin hem davalı sıfatına sahip olması hem de yargı organları tarafından verilen kararları bizzat icra etmekle yükümlü olmasıdır. Bu durum, idari yargı kararlarının uygulanmasında aksaklıklara ve gecikmelere neden olabilmektedir. Buna karşılık, adli yargı organlarının verdiği kararlar, kararın tarafı olmayan ve icra yetkisine sahip merciler tarafından yerine getirilmektedir¹⁵³. Bu nedenle, idari yargıda görülen kararların uygulanmasına ilişkin güçlükler, adli yargıda aynı yoğunlukta yaşanmamaktadır.

¹⁵¹ Sarıca, a.g.e. s.96

¹⁵² Sevinç, E., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 16, sayı: 1, 2021, s.338

¹⁵³ Sevinç, a.g.e. s.337

Özel hukuk kişilerinin veya idarenin taraf olduğu uyuşmazlıklarda, adli yargı mercileri tarafından verilen hükümler, devletin icra ve infaz birimleri tarafından, gerektiğinde kamu gücü kullanılarak yürürlüğe konmaktadır. Bu sebeple, adli yargı kararlarının uygulanması genellikle ciddi sorunlara yol açmamakta; yalnızca imkânsızlık halleri ve istisnai bazı durumlar infaz sürecinde problemlere neden olabilmektedir.¹⁵⁴

2.2.8.4. Milletlerarası Antlaşmalardan Kaynaklanan Devletin Sorumluluğu

İki veya daha fazla devlet ya da uluslararası hukuka göre yetkilendirilmiş kişiler arasında gerçekleştirilen milletlerarası antlaşmalar, tarafların irade beyanları doğrultusunda hakların doğmasına, sona ermesine veya sınırlandırılmasına sebep olan hukuki düzenlemelerdir. Ancak, bazı hallerde bu antlaşmalar bireyler üzerinde doğrudan etkili olup olağan dışı zararlara yol açabilmektedir¹⁵⁵.

Örneğin, Lozan Antlaşması kapsamında Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler mübadeleye tabi tutulmuş, yaşadıkları yerleri terk etmek ve taşınmazlarını bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu süreç, doğrudan antlaşmanın bir sonucu olarak bireylerin zarara uğramasına neden olmuştur¹⁵⁶.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi uyarınca, yabancı devletlerle akdedilen milletlerarası antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanması gerekmektedir. Onaylanan ve yürürlüğe giren bu antlaşmalar kanun hükmündedir. Bu durum, milletlerarası antlaşmalardan doğan devlet sorumluluğunun, kanunlardan kaynaklanan devlet sorumluluğu ile benzer nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır¹⁵⁷.

Tetik (2019) göre; Milletlerarası antlaşmaların sebep olduğu zararlar üç farklı şekilde ele alınabilir: Antlaşma, zarar görenlerin zararlarının tazminini düzenleyebilir,

¹⁵⁴ Sevinç, a.g.e. s.337

¹⁵⁵ Baxter, R. R., "International Law in 'Her Infinity Variety'", *International & Comparative Law Quarterly*, cilt: 29, sayı: 4, 1980, s. 551

¹⁵⁶ Tetik, a.g.e., s. 179

¹⁵⁷ Ulusoy, Ü. "Uluslararası Gemi Adamları Sözleşmesi (STCW 1978) ve Değişiklikleri Örneğinde Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukuku'nda Yürürlüğü ve Yargısal Denetimi Sorunu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)*, 2(62), 2013, s. 503

tazminat ödenmesini açıkça yasaklayabilir veya bu hususta herhangi bir hüküm içermeyebilir. İlk durumda, zarar gören kişilerin kayıpları, antlaşmada öngörülen mekanizma çerçevesinde karşılanmalıdır. Ancak, belirlenen prosedürün ihlal edilmesi halinde, idarenin kusur sorumluluğu gündeme gelebilir. İkinci durumda, antlaşma tazminatı yasakladığından idarenin sorumluluğuna gidilemez. Üçüncü durumda ise, antlaşmada zararların tazmini konusunda herhangi bir düzenleme bulunmaması halinde, Türk Hukuk doktrininde, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi çerçevesinde devletin kusursuz sorumluluğuna dayanarak zararların karşılanması gerektiği görüşü savunulmaktadır.

Fransız Danıştayı, 1966 yılına kadar milletlerarası antlaşmalardan doğan zararlar sebebiyle devletin sorumlu tutulamayacağını kabul etmişken, aynı yıl verilen "Compagnie générale d'énergie radio-électrique" kararında, belirli şartlar altında bu tür zararların tazmini gerekeceğini ifade etmiştir¹⁵⁸. Türkiye’de ise, Danıştay’ın 1998 yılında verdiği bir karar ile Suriye’de bulunan taşınmazlarına el konulan bir Türk vatandaşının açtığı davada, idarenin kusur sorumluluğuna hükmedilmiştir. Ancak öğretilde bu yaklaşım eleştirilmiş ve devletin kusur sorumluluğu yerine, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi çerçevesinde kusursuz sorumluluk esasına dayanarak sorumlu tutulması gerektiği savunulmuştur.¹⁵⁹

2.2.9. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesine İlişkin Yargı Kararları

Danıştay 13. Dairesi’nin kararında, idarenin ihale sürecindeki işlemleri nedeniyle doğan zararın tazmini istemi incelenmiştir. Dava, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen bir ihale sürecinde, davacı şirketin iş deneyim belgesinin geçersiz olduğuna yönelik Kamu İhale Kurulu (KİK) kararının idari yargı tarafından iptal edilmesi üzerine açılmıştır. Davacı şirket, hukuka aykırı olduğu saptanan bu işlem nedeniyle maddi ve manevi zararlarının tazminini talep etmiştir. İlk derece mahkemesi, davacının uğradığını iddia ettiği zararların

¹⁵⁸ Kılıç, R. *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Gürsel Kaplan, Diyarbakır 2023.s. 78

¹⁵⁹ Tetik, a.g.e., s. 179

gerçekleşmiş, kesin ve belirlenebilir olmadığı gerekçesiyle tazminat talebini reddetmiştir. Davacının itibar kaybına ilişkin manevi tazminat talebi de somut bir dayanak bulunmadığı gerekçesiyle kabul edilmemiştir¹⁶⁰.

Danıştay, temyiz incelemesinde, idarenin kendi işlemlerinden doğan zararlardan sorumlu olduğu yönündeki anayasal hükmü değerlendirmiş ve kusur sorumluluğu ile kusursuz sorumluluk ilkeleri çerçevesinde karar vermiştir. Kararda, KİK ihale sürecinde idari denetim yetkisini kullandığı, ancak iptal edilen işlemde ağır bir kusurunun bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi bağlamında, idarenin mali sorumluluğunun, hukuka aykırı işlemler nedeniyle doğrudan zarara yol açan eylemleriyle sınırlı olduğu vurgulanmıştır. Karara eklenen karşı oy gerekçesinde ise, KİK'in ihale sürecindeki yetkilerinin bağımsız bir idari otoritenin uyuşmazlık çözme işlevi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği, bu nedenle doğrudan tazmin yükümlülüğü altında tutulamayacağı belirtilmiştir. Özellikle, ağır kusur halleri bulunmadıkça KİK'in sorumluluğuna gidilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu karar, idarenin mali sorumluluğunun sınırlarını belirlerken, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin uygulama alanını ortaya koymakta ve bağımsız idari otoritelerin sorumluluk rejimiyle ilgili önemli içtihatlardan biri olarak değerlendirilmektedir¹⁶¹.

İdare ve birey arasındaki ilişkilerin çeşitliliği, bireylerin uğradıkları zararlar nedeniyle açtıkları tazminat davalarının da farklılaşmasına neden olmaktadır. Örneğin, bir davada, davacının işyerinde çıkan yangının idarenin doğrudan kusuru sonucu meydana geldiği bir durum incelenmiştir. İdare, elektrik hizmetinin sağlanmasında hatalı davranmış ve bu durum yangına yol açmıştır. Olayda, davacının işyerinde sık sık elektrik kesintileri olmuş, voltaj dalgalanmaları buzdolaplarının motorlarının durup yeniden çalışmasına yol açmış, ayrıca kabloların aşırı ısınması nedeniyle kısa devre meydana gelmiştir. Bu kısa devre yangını tetiklemiştir. Danıştay, elektrik hizmetinin düzgün bir şekilde verilmemesi ve hizmetin kötü yönetilmesi sonucu yangın ile hizmet

¹⁶⁰ Danıştay 13. D. (2021). E.2015/4515 K. 2021/1150 Bkz. Karaca, E. (2024). Hizmet Kusurunu Siber Alana Uyarılama Çabasına Bir Öneri Olarak: Dijital Hizmet Kusuru. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, (23), 179-225.

¹⁶¹ Danıştay 13. D. (2021). E.2015/4515 K. 2021/1150 Bkz. Karaca, a.g.e. s. 200

kusuru arasında bir illiyet bağının bulunduğu karar vermiştir.¹⁶² Sonuç olarak, idarenin hizmet kusurundan dolayı ortaya çıkan zararın tazminine hükmedilmiştir.

İdarenin kusurlu sorumluluğu, bazen idarenin gerçekleştirdiği bir işlemin sonuçlarından doğabilir. Bu durumda, ilgili kişiler idarenin işlemine dayanarak hareket etmişse ve işlem hukuka aykırı ise, idare, bu işlemin yol açtığı zararları tazmin etmekle yükümlüdür¹⁶³.

Örneğin, bir idari işlem hukuka aykırı bulunarak mahkeme tarafından iptal edildiğinde, bu işleme güvenerek harcama yapan kişi, iptalin ardından uğradığı zararın tazmini için başvuruda bulunabilir. Danıştay, hukuka aykırı bir işlemin iptali nedeniyle meydana gelen zararın idare tarafından tazmin edilmesi gerektiğini belirlemiştir. Bu karar, idarenin hatalı işlemleri nedeniyle ortaya çıkan zararların tazmin edilmesini sağlamaktadır. Danıştay’a göre; *“Olayda, uğradığı ileri sürülen zararın, davacı şirketin ihaleye katılmasından ve 10 gruptan oluşan laboratuvar hizmet alımının tamamına teklif verilmesi zorunluluğu getiren ihale şartnamesinin hukuka aykırı biçimde düzenlenmesinden kaynaklandığı, zarar ile idarenin işlemi arasında illiyet bağı olduğu açıktır.”*¹⁶⁴

Bazı durumlarda, idarenin hizmetinde herhangi bir kusur bulunmamakla birlikte, idari faaliyetin yol açtığı zararlar bağlantılı olarak tazminat ödemesi yapılması gerekebilir. Bu tür hallerde, idarenin tazmin sorumluluğu, kusursuz sorumluluk ilkesine dayanır. Kusursuz sorumluluk, idarenin kusuru bulunmasa dahi idari faaliyetin sebep olduğu zararın tazmin edilmesi gerektiğini ifade eder.¹⁶⁵

¹⁶² DANIŞTAY, 10. D., E. 1998/187, K. 1999/6197, T. 22.11.1999, Bkz. Şaşmaz, a.g.e. s. 224

¹⁶³ Erkiner, a.g.e. s. 27

¹⁶⁴ *“İtirazen şikayet başvurusunun reddi yolundaki 3.12.2008 gün ve 2008/UM.1-4943 sayılı Kamu ihale Kurulu Kararının, Ankara 3. idare Mahkemesinin 31.7.2009 gün ve E:2008/1928, K:2009/1021 sayılı kararı ile iptal edildiği, ihaleye katılan isteklilere 10 grup laboratuvar hizmet alımının tamamı için teklif verilmesi zorunluluğu getirilmesinin kamu yararına uygun bulunmadığına karar verildiği, bu kararın Dairenin 14.4.2010 gün ve E:2009/7190, K:2010/3208 sayılı kararıyla onandığı, karar düzeltme isteminin de reddedilerek kesinleştiği, daha sonra Kamu ihale Kurulu’nun 7.12.2009 gün ve 2009/MK-164 sayılı kararıyla ihale kararının iptal edildiği, bunun üzerine davalı idarece davacı şirket ile imzalanmış sözleşmenin feshedildiği görülmüştür.”* DANIŞTAY, 13. D., E. 2011/2603, K. 2011/3886, T. 20.9.2011 Bkz. Şaşmaz, a.g.e. s. 224

¹⁶⁵ *“İdare kural olarak, yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem ve/veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri gereği tazmin edilmektedir.”* Danıştay, 15.D., E. 2015/9957, K. 2016/3880, T. 30.5.2016 Bkz. Bkz. Işıklar, s.118

Kusursuz sorumluluğun uygulanabilmesi için, öncelikle idarenin kusurlu olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Eğer idare, zarara neden olan faaliyette kusurlu bulunmazsa, bu durumda kusursuz sorumluluk ilkesine başvurulup başvurulamayacağı incelenir. Danıştay, kusurlu sorumluluk ilkesine dayalı bir karar verilemiyorsa, bu durumda kusursuz sorumluluk ilkesine dayalı bir hüküm verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu iki sorumluluk türü paralel şekilde uygulanamaz, dolayısıyla Danıştay, idarenin kusuru olup olmadığı tespit edilmeden verilen ilk derece mahkemesi kararlarını iptal etmektedir.¹⁶⁶ Sonuç olarak, idarenin kusuru bulunmasa bile, idari faaliyetin neden olduğu zararlar kusursuz sorumluluk ilkesine göre tazmin edilebilir.¹⁶⁷

Danıştay, kamu hizmetlerinden kaynaklanan zararların, bu hizmetin eksikliklerinden kaynaklayıp kaynaklamadığını değerlendirirken, idarenin hizmeti sağlama sürecindeki özen derecesini de dikkate alınmaktadır. Bir davada, idare bir kişinin ölüm nedenini belirlemede yetersiz kalmış ve bu durum davacılara manevi zarar yaratmıştır. Danıştay, idarenin hizmet kusurunu tespit etmemiştir çünkü Adli Tıp Kurumu ölüm sebebini saptayamamıştır. Ancak, ölümün idarenin hizmetindeki eksikliklerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını belirlemek mümkün olamamış olsa da, bu durumun manevi tazminat talepleri için yeterli bir gerekçe olduğuna karar vermiştir.¹⁶⁸ Sonuç olarak, ölen kişinin ölüm nedeninin belirlenememesi nedeniyle,

¹⁶⁶ “Tam yargı davalarında, öncelikle zarara yol açtığı öne sürülen idari işlem veya eylemin hukuka uygunluğunun denetlenmesi esas olduğundan, olayın oluşumu ve zararın niteliğinin irdelenip, idarenin hizmet kusuru olup olmadığının araştırılması, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluk ilkelerinin ya da daha ayrı bir anlayış ve amaçtan kaynaklanan sosyal risk ilkesinin uygulanıp, uygulanmayacağına belirlenmesi, tazminata hükmedilirken de herhalde sorumluluk sebebinin açıkça belirtilmesi gerekmektedir.” Danıştay 15.D., E. 2013/4226, K. 2016/2798, T. 22.4.2016 Bkz.: <https://cozumavukatlik.org/wp-content/uploads/2023/03/Tam-Yargi-Davasi-emsal-karar.pdf>

¹⁶⁷ Danıştay, 15.D., E. 2013/4524, K. 2016/3302, T. 9.5.2016 Bkz.: <https://avevrak.com/danistay/5460170/anusu-down-sendromlu-dogumundan-yapmaması-surulerek-savunulmaktadır-onbesinci-dinlenip-n>

¹⁶⁸ “Adli Tıp Kurumunca, zamanında otopsi yapılarak iç organ değişimleri araştırılmamış olduğundan mevcut bulgulara göre kişinin ölüm sebebini belirlenemeyeceğini belirtmiş olması, aynı olay sebebiyle sağlık personeliyle ilgili açılan ceza davasında Yüksek Sağlık Şurasınca düzenlenen raporda Yüksek Sağlık Şurası raporu uyarınca, davacıların murisi beklenen bir hasta olduğundan, bu hastanın yoğun bakım ünitesine yatırılması ve transfüzyon yapılması gerektiği, ancak hastayla ilgilenilmediği, uzmanlara danışılmadığı ve zamanında müdahale edilmediği ve bunların ölüm üzerinde etkili olduğu yönündeki tespitlerin birlikte değerlendirilmesinden, davacıların murisinin ölümünde doğrudan etkisi olup olmadığı tespit edilemeyen bu eksikliklerin davacı murislerinde oluşturduğu elem ve üzüntünün bir manevi zarara yol açtığına kabulü gerekirken; manevi tazminat isteminin reddine karar verilmesinde hukuki isabet bulunmamaktadır.” Danıştay 15. D., E. 2013/4312, K. 2014/1436, T. 5.3.2014 Bkz.: Şaşmaz, a.g.e. s. 224

yakınlarının yaşadığı üzüntü ve acıdan ötürü manevi tazminat almalarına hükmedilmiştir.

Danıştay, çeşitli olaylarda idarenin kusursuz sorumluluğunu kabul etmiştir. Örneğin, fırtınalı bir gecede sokak lambalarının yanmaması nedeniyle bir vatandaşın düşmesi ve kendisini kaldırmaya çalışan bir başka vatandaşın kopmuş elektrik teline temas ederek hayatını kaybetmesi olayında, idarenin kusursuz sorumluluğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, belediyeye ait bir elektrik hattının kısa devre yapması sonucunda davacıya ait hayvanın ölmesi durumunda da idarenin kusursuz sorumluluğu kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, havagazı sevk deposundaki bir arızanın giderilmesi sırasında zehirlenen işçilerin kurtarılması sürecinde müdahalede bulunan bir polis memurunun da gazdan etkilenerek sakat kalması olayında, Danıştay tarafından idarenin kusursuz sorumlu olduğuna hükmedilmiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Danıştay 10. Dairesi, 24.11.1982 Tarih ve E. 1982/469, K. 1982/2357 sayılı Karar, “...Dava, havagazı sevk deposundaki arızanın giderilmesi sırasında zehirlenen işçi ekibinin kurtarılması çalışmalarında görevlendirilen bir polis memurunun olay sırasında havagazından zehirlenerek maruz kaldığı beyin sendromu nedeniyle sakat kalması sonucu ...lira manevi tazminata hükmedilmesi istemiyle açılmıştır. ... kamu hizmetlerinin görülmesi sırasında bir görevle ilgili olarak genel külfetler dışında fertlere ve ferdi mülkiyete verilen zararların eylem ile zararlı sonuç arasında nedensellik bağının bulunması koşuluyla objektif sorumluluk esaslarına göre ayrıca idarenin kusuru aranmadan hizmetin sahibi idarelerce tazmin edilmesi de hukukun genel ilkeleri ile hakkaniyet ve nesafet kuralları gereğidir. Aksi halde bu hizmetlerin yürütülmesi sırasında oluşan zararların bir veya birkaç kişiye yükletilmesi söz konusu olur ki, buna ne eşitlik ne de hakkaniyet ve nesafet kuralları izin verir. Bu hale göre yukarıda oluş şekli açıklanan ve kamu hizmetinin ifası sırasında meydana geldiği ihtilafsız olan olay sonucunda maruz kalınan ... nedeniyle davacının uğradığı zararın idarece tazmini gerekeceğinden, davacının katlandığı ve katlanacağı mahrumiyet, üzüntü ve ıstıraplarını karşılamak üzere bir tazminata hükmedilmesi gerekmektedir...” Bkz.: Köksal, M., “Risk İlkesinin İdareye Yükllediği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sayı: 85, 2009., s.253

SONUÇ

İdare hukukunda *kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi*, birey–devlet ilişkisinde adalet dengesini sağlayan temel bir normdur. Bu ilkenin özü, kamusal yarar uğruna katlanılan olağan dışı zararların yalnızca bunlara maruz kalan kişiler üzerinde bırakılmaması, aksine toplumun bütünü tarafından paylaşılmasıdır. İlkenin işlerlik kazanmasında belirleyici araç ise *kusursuz sorumluluk rejimidir*. Söz konusu rejim, idarenin hukuka tamamen uygun fakat doğası gereği risk içeren faaliyetleri sırasında meydana gelen zararları, kusur koşulu aramadan tazmin etmesini öngörür; böylece bireyler kamusal hizmetin tek taraflı yükünü taşımak zorunda kalmaz.

Kusursuz sorumluluk, kuramsal olarak üç alt kavrama dayandırılır: tehlike (risk) sorumluluğu, sosyal risk ve kamu külfetlerine katlanma (fedakârlığın denkleştirilmesi). Tehlike sorumluluğunda idare, tehlikeli veya yüksek riskli hizmetlerin (örneğin nükleer enerji, silah kullanımı, zorunlu aşı kampanyaları) yol açtığı zararlardan kusur aranmaksızın sorumlu tutulur. Sosyal risk yaklaşımı, toplumsal bütünün yararına yürütülen hizmetler sonucu sınırlı bir kesimin uğradığı zararların kamu kaynaklarından karşılanmasını sağlar. Fedakârlığın denkleştirilmesi öğretisi ise kamusal düzenlemelerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen bireylerin maruz kaldığı maddi kayıpların, eşitlik düşüncesi gereği bütçeden telafi edilmesini öngörür.

Bu geniş sorumluluk çerçevesinin istisnaları, *mücbir sebep* ve *beklenmeyen hâl* gibi idarenin mutlak kontrolü dışında meydana gelen olaylar ile zarar görenin veya üçüncü kişinin ağır kusurunu kapsar. Söz konusu istisnalar, idarenin tazmin borcunu ya bütünüyle ortadan kaldırır ya da tazmin miktarını azaltır. Böylece kusursuz sorumluluğun sınırları, hukuki güvenlik ilkesini zedelemeyecek biçimde belirlenmiş olur.

Yargısal içtihat, ilkenin uygulama alanını genişletmiş ve milletlerarası antlaşmaların yürürlüğe konması sonucu ortaya çıkan zararları da kusursuz sorumluluk rejimine dâhil etmiştir. Danıştay'ın ve Anayasa Mahkemesi'nin kararları, kamusal külfetin eşit paylaşımı adına idarenin tazmin yükümlülüğüne vurgu yapmış; uluslararası düzenlemelerden kaynaklanan ekonomik veya mülkiyet kayıplarında dahi fedakârlığın topluma yayılması gerektiğini kabul etmiştir.

Bu yapı, çift yönlü bir işlev ifa eder: Bir yandan bireylerin devlete duyduğu güveni artırır, diğer yandan kamu hizmetlerinin kesintisiz ve etkin yürütülmesini teşvik eder. Çünkü bireyler, uğrayabilecekleri olağan dışı zararların adil biçimde karşılanacağını bildiklerinde, kamusal projelere ve düzenlemelere daha gönüllü katılır. Nihayetinde *kusursuz sorumluluk* ile *kamu külfetlerinin eşit dağılımı* ilkeleri, toplumsal adaletin somut güvencesi ve hukukun üstünlüğünün pratik dayanağı olarak, idare hukukunun vazgeçilmez sütunları arasında yer alır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, L., *Özel Hukuk ve İdare Hukukunda Hakkaniyet Sorumluluğu*, [Doktora Tezi], İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.
- Alan, S., *Bireysel İş Hukukunda Zorlayıcı Sebep*, [Yüksek Lisans Tezi], Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Altunışık, E., *Hukuki El Atma*, [Yüksek Lisans Tezi], Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Arslan, Ş., *Kamu Yönetiminde Paradigma Temelli Bir Sınıflandırma ve Türk Kamu Yönetimi Üzerine Değerlendirme*, [Doktora Tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021
- Avcı, M., “Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Mâlî Sorumluluğu”, *Ankara Barosu Dergisi*, cilt: 1, 2012, 1-30.
- Ayakçioğlu, M. S., *Yargı Kararları Işığında İdarenin Hizmet Kusuru Nedeniyle Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran ve Azaltan Nedenler Üzerine Bir İnceleme*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Ayanoğlu, T., *Danıştay Kararlarına Göre Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi ve Uygulama Alanı*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Aydın, M. A., *İdarenin Hizmet Kusurundan Doğan Sorumluluğu*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Azrak, A., “Devletleştirme, Anayasa ve 3082 Sayılı Kanun”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 1983, 11–19,
- Bardakcı, M. A., *İdarenin Eylemlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu*, [Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Baxter, R. R., “International Law in ‘Her Infinity Variety’”, *International & Comparative Law Quarterly*, cilt: 29, sayı: 4, 1980, 549–566.

- Baycık, G., “Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Haklarında Yeni Düzenlemeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, sayı: 3, 2013, 103–170.
- Baydemir, E., *Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi ve İdare Hukukundaki Görünümleri*, [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Bayer, Ç., “Danıştay Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesine Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, 2018, 35–80.
- Bayındır, M. S., “Sağlık Hizmetlerinde İdarenin ve Hekimlerin Sorumluluğu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 11, sayı: 1, 2007, 551–590.
- Bucaktepe, A., “Depremden Dolayı İdarenin Sorumluluğu”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 17, sayı: 26–29, 2012, 93–122.
- Budak, C., “Modern Bir Hukuk Devletin Gereği Olarak İdarenin Sorumluluğu”, *Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 3, sayı: 2, 2022, 136–150.
- Canpolat, A., *Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*, [Yüksek Lisans Tezi], Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Cereci, C., *Okul Yöneticilerinin Yönetmelik Sorumluluklarını Yerine Getirirken Yaşadıkları Sorunlara ve Sorumluluklarının Hukuksal Sonuçlarına İlişkin Görüşleri*, [Doktora Tezi], Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Çağlayan, R., “Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi”, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu*, 2009, 28–29.
- Çakır, Y., *Kamulaştırmaz El Atmanın Mülkiyet Hakkı Bakımından Anayasal İncelenmesi*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Çal, S., “Kamu Hizmeti Kavramı Üzerine Kimi Düşünceler”, *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan*, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2009.

- Çatak Iriz, B., *Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu*, [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Çiftçi, P., “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Riskli Yapı Tespitine Yönelik Yargısal Hakların Kötüye Kullanımından Doğan Tazminat Sorumluluğu”, A. Nuhoglu & F. İlçin Gönenç (Ed.), *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku: Uluslararası Sempozyum Bildiriler Kitabı*, İstanbul Medipol Üniversitesi Yayınları, 2021, 225–256.
- Çilingir, G. A., *Türkiye’de Afet Yönetimi ve İdarenin Sorumluluğu*, [Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Deniz, E., *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Mücbir Sebep*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Dilaveroğlu, A., “İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Çerçevesinde Tehlike ve Sosyal Risk”, *Journal of History Culture and Art Research*, cilt: 6, sayı: 3, 2017, 1365–1380.
- Dönmez, M., *İdarenin Malî Sorumluluğu Bağlamında Kamu Görevlisine Rücu*, [Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Durkal, M. E., “İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 23, sayı: 1, 2019, 159–189.
- Erdinç, B., “İdarenin Sosyal Risk İlkesinden Kaynaklanan Sorumluluğu”, *SSD Journal*, cilt: 6, sayı: 24, 2021, 174–192.
- Erkiner, H. H., *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Milletlerarası Sorumluluğu*, [Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Ermumcu, F., *Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Zararlarda İdarenin Sorumluluğunu Azaltan veya Ortadan Kaldıran Haller*, [Yüksek Lisans Tezi], Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Eser, G. A., *Yeni Kamu Hizmeti Üzerine Bir Alan Araştırması*, [Yüksek Lisans Tezi], Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

- Gökalp, Ö. T., “Özel Hukukta Kusur Halleri”, *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Güncel Araştırmalar-I*, 2022, 151–166.
- Gözübüyük, A. Ş., “Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt: 50, sayı: 3, 1995, 193–199.
- Gözütok Akbulut, L., *Özel Hukuk ve İdare Hukukunda Hakkaniyet Sorumluluğu*, [Doktora Tezi], İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.
- Hasgür, İ., *Türk ve Alman Kamulaştırma Hukukunda Kamu Yararı Kararı*, [Doktora Tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997,
- Işıklar, C., “Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Hâller”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, 2019, 115–158.
- İpek, M., *Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, [Yüksek Lisans Tezi], Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Karaca, E., “Hizmet Kusurunu Siber Alana Uyarlama Çabasına Bir Öneri Olarak: Dijital Hizmet Kusuru”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, sayı: 23, 2024, 179–225.
- Kavut, S., *İdarenin Kusurlu Sorumluluk Halleri*, [Yüksek Lisans Tezi], Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Kaya, D., “2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Kapsamında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Yükümlülüğü”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 6, sayı: 2, 2023, 797–825.
- Kaya, S., “Fransız ve Türk İdare Hukukunda Kişisel Kusur Kavramı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sayı: 55, 2023, 211–256.
- Kılıç, R., *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi*, [Yüksek Lisans Tezi], Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- Korkmaz, K., “AYİM Kararları Işığında Askerî Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askerî Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 14, sayı: 1, 2010, 369–388.

- Köksal, M., “Risk İlkesinin İdareye Yüklelediği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sayı: 85, 2009, 241–272.
- Kurer, O., “Kollama, Yolsuzluk ve Kaynakların Dağılımı”, C. C. Aktan (ed.), *Yolsuzluğun Politik İktisadı, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, cilt: 6, sayı: 1, 2014, 24-46.
- Mahsereci, Z., *Kamulaştırmasız El Atma*, [Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Melleray, F., “İdare Hukuku Yeniden İctihadî mi Olmalı? İctihadîliğin Paradoksal Zayıflayışı Hakkında Mülâhazalar”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, sayı: 19, 2020,
- Oğuz, H., “Sorumluluk Hukukunda Kusur”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sayı: 28, 2016, 273–286.
- Özdemir, H. E., “Türk Hukukunda İdarenin Deprem Dolayısıyla Sorumluluğu”, A. Nuhoğlu & F. İlçin Gönenç (Ed.), *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku: Uluslararası Sempozyum Bildiriler Kitabı*, İstanbul Medipol Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Özkarslı, O., *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Risk İlkesi*, [Yüksek Lisans Tezi], Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Öztunç, H., *Türk İdare Hukukunda İstimvalin Hukuki Rejimi*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Öztürk, Y. K., “Sağlık Hizmet Sunumunda İdarenin Kusur Sorumluluğu”, *Ankara Medical Journal*, cilt: 15, sayı: 4, 2015, 235–243.
- Sarıca, R., “Teşri Organının Faaliyetinden Dolayı Devletin Malî Mes’uliyeti Meselesi”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, cilt: 10, sayı: 1–2, 1944, 95–162.
- Sarıdere, İ., *Yargı Kararları Işığında İdarenin Rücu Davaları*, [Yüksek Lisans Tezi], Trabzon Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Sarsıkoğlu, Ş., “İdarenin Malî Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 65, sayı: 4, 2016, 2389–2422.

- Sevinç, E., “İdarî Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 16, sayı: 1, 2021, 335–378.
- Seyhan, S., *Yapay Zekâ Teknolojileri Kapsamında İdarenin Sorumluluğu*, [Doktora Tezi], İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- Sivri Türker, G., *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılamasına Etkisi*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Şahin, A. H., “Danıştay Kararlarında Okullarda Meydana Gelen Zararlar Nedeniyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğunda Genişleme”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, cilt: 1, sayı: 19, 2020, 47–77.
- Şaşmaz, A. P., “İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, cilt: 2, sayı: 2, 2016, 211–235.
- Tahtalı, M. B., “Türk Hukukunda Kamulaştırılan Taşınmazın Geri Alınmasında İdarenin Sorumluluğunun Eski Malike Yükletilmesi Sorunu”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sayı: 46, 2021, 499–528.
- Tekinsoy, M. A., “Anayasa Mahkemesinin Kamu Görevlilerinin Kişisel Sorumluluğu Konusundaki Yaklaşımının Muhtemel Sonuçları”, *Ankara Barosu Dergisi*, sayı: 1, 2013, 19–55.
- Tetik, A. T., *Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*, [Yüksek Lisans Tezi], Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Tiryaki, R., “Ekonomik Özgürlüklerin Kamu Hizmetinin Görülüş Usulleriyle İlişkisi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 4, sayı: 1, 2014, 67–106.
- Topluk, G., “Danıştay İçtihatları Bağlamında Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi”, *Smart Journal*, cilt: 5, sayı: 24, 2024, 1421–1431.
- Turmangil, C., “Vergi Davasının Hukuki Niteliği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 39, sayı: 1, 1987, 125–156.
- Ulusoy, Ü., “Uluslararası Gemi Adamları Sözleşmesi (STCW 1978) ve Değişiklikleri Örneğinde Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukuku’nda Yürürlüğü ve

- Yargısal Denetimi Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)*, cilt: 62, sayı: 2, 2013, 501–537.
- Uslu, S., *İdarenin Kusursuz Sorumluluk Hallerinden Birisi Olarak Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi ve Hukuki Niteliği*, [Yüksek Lisans Tezi], Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Uyumaz, A., “Sorumluluk Hukukunda Kusur Kavramı ve Kusurun Tespitine İlişkin Bir Öneri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 13, sayı: 1, 2013, 503–546.
- Ünal, M., “Manevî Tazminat ve Bu Tazminat Çeşidinde Kusurun Rolü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 35, sayı: 1, 1978, 397–437.
- Ütük, U., “KBRN Tehdit ve Tehlikelerden Kaynaklı Zararlar Nedeniyle İdarenin Tehlike (Risk) İlkesine Dayalı Sorumluluğu”, *Resilience*, cilt: 2, sayı: 1, 2018, 39–56.
- Wadood, S., *İdarenin Sorumluluğunu Gerektiren Zarar Kavramı*, [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Yaşar, H., “İdarenin Sorumluluğu Üzerine Düşünceler”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, cilt: 66, sayı: 1, 2008, 201–219.
- Yerebatmaz, Y., *Yargı Kararları Işığında Hizmet Kusuru Kişisel Kusur Ayrımı*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Yeşil, Y., “Memurun Malî Sorumluluğu Üzerine Düşünceler”, *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, cilt: 9, sayı: 2, 2024, 220–235.
- Yıldırım Atakur, R., *Mahkeme Kararları Işığında Türk Hukukunda Kamulaştırmasız El Atma Sorunu*, [Yüksek Lisans Tezi], Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Yıldırım, T., “Danıştay Kararlarında Mücbir Sebep Kavramı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, cilt: 25, sayı: 2, 2019, 1520–1538.

Yıldız, H., “İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi / Le Problème de Lien de Causalité pour la Responsabilité de l’Administration en Fonction de Risque Social”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sayı: 27, 2015, 135–179.

Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi. (1977). Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1976/51, K.1977/16, 10 Mart 1977. *Resmi Gazete*, 25 Haziran 1977, 15977.

Anayasa Mahkemesi. (1986). Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1976/51, K.1977/16, T.10.3.1977, *Resmi Gazete*, 25 Haziran 1977-15977.

Anayasa Mahkemesi. (1986). Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1985/25, K.1986/8, 11 Mart 1986. *AYMKD*, 22, 79.

Anayasa Mahkemesi. (1986). Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1985/31, K.1986/11, 27 Mart 1986. *AYMKD*, 22, 115.

Anayasa Mahkemesi. (1986). Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1986/11, K.1986/26, 4 Kasım 1986. *Resmî Gazete*, 22 Şubat 1987, 19380.

Anayasa Mahkemesi. (1986). Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1986/16, K.1986/25, 21 Ekim 1986. *AYMKD*, 22, 278.

Anayasa Mahkemesi. (2013). Anayasa Mahkemesi Kararı, E.2012/116, K.2013/32, 28 Şubat 2013.

TOPLUMSAL KATKI

İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi” başlıklı bu tez, bireylerin idare karşısındaki haklarını koruma yönünde toplumsal anlamda önemli bir katkı sağlamaktadır. Devletin kamu yararına yönelik işlemleri sırasında bireylerin uğrayabileceği zararların tazmininde kusur aranmayışı, hukuk devleti ilkesinin ve hukuki güvenliğin güçlenmesine hizmet eder.

Tezde ele alınan kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, bireylerin sırf kamu yararına yapılan düzenlemeler nedeniyle mağdur olmalarının önlenmesi açısından toplumsal adaletin sağlanmasında önemli bir rol üstlenir. Bu ilkenin doğru ve etkin uygulanması, toplumda adalet ve eşitlik duygusunu pekiştirirken, idareyi de kamu gücünü kullanırken daha özenli ve sorumlu davranmaya yönlendirir.

Ayrıca tez, idari uygulamalar sırasında bireylerin haklarının korunması için geliştirilmesi gereken politika ve hukuk mekanizmalarına ışık tutar. Özellikle kamulaştırma, şehircilik, çevre müdahaleleri gibi alanlarda ortaya çıkan hak kayıplarının giderilmesi konusunda yol gösterici olur.

Sonuç olarak, bu çalışma hem bireylerin haklarının korunmasına hem idarenin hesap verebilirliğinin artırılmasına hem de sosyal adaletin sağlanmasına katkı sunarak hukuk devleti ilkesinin güçlenmesine yardımcı olmaktadır.